

PRIGIMTINĖS KULTŪROS SEMINARAS „ŽINIOS, ŽINOJIMAS IR ŽINIJA“

Birželio 27–30 dienomis Rumšiškėse įvyko septintasis prigimtinės kultūros seminaras. Seminaras, kuriame prigimtinės kultūros tyrimus atliekantys mokslininkai dalijasi mintimis ir atradimais, pradėtas rengti 2011 metų vasarą. Šiame metais įgijo daugiau oficialios reikšmės – balandžio mėnesį įsteigtas Prigimtinės kultūros institutas. Rumšiškėse vykęs renginys ir buvo pirmasis įvykis, įprasminęs naujojo instituto veiklą.

Septintasis prigimtinės kultūros seminaras „Žinios, žinojimas ir žinija“ buvo skirtas įvairiausioms žinojimo apraiškoms prigimtinėje kultūroje aptarti. Jame buvo gausu renginių, pranešimų ir kitokios veiklos, kurie vientisai atskleidė pasirinktą temą.

Seminarą pradėjo viena pagrindinių jo rengėjų ir Prigimtinės kultūros instituto steigėjų Daiva Vaitkevičienė. Perskaičiusi sakmę apie paparčio žiedą ir su juo įgyjamą žinojimą, D. Vaitkevičienė nurodė kelias žinojimo kryptis lietuvių kultūroje – pasakas, gydymo žinias, kitų žmonių minčių žinojimą, laiko žinojimą, pavogtų daiktų žinojimą ir pan.

Pirmajame pranešime „*Žinte pažinti*: žinių ir žinojimo lietuvių prigimtinėje kultūroje pamatai“ Viktorija Daujotytė išskyrė tris žinojimo matmenis: paprastą, sąmoningą ir stebuklingą žinojimą. Profesorė pažymėjo, kad žinojime slypi pastanga juo pasidalyti, o prigimtinės kultūros ži-

nojimo pamatas – žinojimo galią turintys ir žiniomis besidalijantys žyniai. Pranešėja pasitelkė du išraiškingus lietuvių kultūros žynių pavyzdžius – žemaičius Simoną Daukantą ir Igną Končių – ir aptarė jų žinojimo ypatybes.

Antrasis pranešėjas – Algis Mickūnas kalbėjo apie juslinį žinojimą. Jis pabrėžė juslių ir aplinkos santykio su jomis svarbą, pasakojo, kaip aplinka įauga į žmogaus jusles ir taip suformuoja juntamų kokybių standartus visam tolesniam gyvenimui. Be to, pranešėjas akcentavo klausos reikšmę žinių perdavimui, išvesdamas paralelę tarp žodžių *klausyti* ir *priklausyti* semantinių reikšmių.

Vėliau, per diskusiją, kurią moderavo D. Vaitkevičienė, prof. V. Daujotytė pabrėžė pirminio intuityvaus žinojimo, esančio iki mokslo rėmų, regeneruojančią reikšmę, o prof. A. Mickūnas – savęs suvokimą ir žmogaus tapatybės tęstinumą.

Pranešime „Sauja žinių, arba Kaip lietuvis savimi viską matuoja“ archeologas Vyktintas Vaitkevičius pristatė senąją lietuvių matavimo sistemą kaip tradicinę žinijos dalį, kurioje didžiausią reikšmę turi žmogaus kūnas ir jo dalys kaip priemonė įvairiems objektams matuoti. Šitai matavimas tampa labai panašiu veiksmu, kai žmogus viską gali lyginti su pačiu savimi. Pranešime atskleistas kūno ir aplinkos santykis, kai kūnas tarsi įauga į aplinką, nes dažnai matavimo būdą lemia ne pats kūnas, o matuojami objektai. Pranešėjas nagrinėjo ryšį tarp matavimo ir mąstymo, pasakojo apie kūno matų perkėlimą į lai-

ko plotmę, minėjo mįsles kaip tradicinę lietuvių matematikos mokymo priemonę. Pabrėžta, kad lietuvių matavimo kūno sistema buvo ir asmeninė, ir santykinė. Absoliutiniai matai atmetė paklaidos galimybę, tačiau išstūmė kūną iš matavimo sistemos.

Apibendrinant pirmąją septintojo prigimtinės kultūros seminaro dieną, galima teigti, kad ji buvo labai vientisa. Pranešimai ir po jų vykusios diskusijos pratęsdavo aptartus klausimus, juos papildydavo ir išplėsdavo. Visuose pranešimuose išryškėjo fenomenologinė prieiga. Buvo išryškinama žmogaus kūno, jutimų, patirties, santykio su aplinka, integralumo svarba žinojimui prigimtinėje kultūroje.

Antrąją dieną pranešimą „Apie atvirą žinojimą (Elenos Targavičienės etnobotaninė žinija)“ skaitė Daiva Vaitkevičienė ir Asta Skujytė-Razmienė. Jame pateikėjos E. Targavičienės etnobotaninė žinija atskleidė kaip pastanga nuolat iš visokiųjų šaltinių ir įvairiausiai būdais kaupti ir plėsti savo žinias. Nors E. Targavičienė savo žinių pagrindu laiko perimtas žinias, jos atviras žinojimas (kūryba, interpretacija, naujos patirtys) pranešėjų pristatytas kaip unikalus, Lietuvos žolininkams nebūdingas bruožas. Šios moters žinija atskleista kaip dvinaris kompleksas. Vienas narys yra žinios apie augalus kaip sistema (augalo pažinimas, jo augavietė, rinkimo laikas), kitas – žinojimas, kaip su augalu elgtis. Pastarajame ypač svarbus intuityvus žinojimas, atsiskleidžiantis per bendravimą su augalais ir praplečiantis racionalaus žinojimo ribas.

Apskritojo stalo diskusijoje „Ar etninė žinija yra mokslas?“, kurios dalyviai buvo Almantas Bagdonavičius, Vyktas Vaitkevičius, Algis Mickūnas ir Daiva Vaitkevičienė, buvo ieškoma etninės žinijos ir mokslo sąlyčio taškų bei skirtumų. Aptarta

juslių reikšmė etninėje žinijoje ir moksle, išryškintas mokslinių teorijų uždaramas, aiškių ribų nustatymas ir etninės žinijos atvirumas.

Trečiąją seminaro dieną pranešimą „Dainavimas / giedojimas kaip žinojimas ir veiksmas“ skaičiusios Daivos Vyčinienės dėmesys buvo sutelktas į dainavimo ir žinojimo santykį. Šis santykis atskleistas dvejopai: dainavimas / giedojimas kaip perduodamos / perimamos žinios ir dainavimas kaip vyksmas. Pirmasis dainavimo ir žinių įgijimo ryšys susijęs su tradicijos ir žinių iš gamtos (pranešėja šį reiškinį atskleidė pasitelkdama paukščių giesmes) perėmimu ir yra sąmoningas. Dainavimas kaip vyksmas reiškiasi per kūrinio tapsmą *čia* ir *dabar* ir yra susijęs su intuityviu žinojimu, kuris neįmanomas be puikios tradicijos išmanymo.

Skirmantas Valentas, remdamasis Vlado Braziūno poezija, pranešime „Poezijos teksto erdvė: tarp praktinio žinojimo, mokslo ir magijos“ gilinosi į poetinį žinojimo lygmenį per Vlado Braziūno, Sigito Gedos, Sigito Parulskio poetinius tekstus. Pranešėjas išskyrė tris poetinio teksto kaip žinių talpyklos grupes: indoeuropietiškosios lingvistikos, kultūros istorijos, įvairių kalbų pėdsakų. Praktinis poetinio teksto ir žinojimo ryšys atskleistas per poeziją kaip savęs pažinimo priemonę ir meninio pažinimo galimybes praplėsti mokslo ribas.

Pranešimu „Šventas žinojimas globaliame kontekste (Margaret Kovach knygos *Indigenous Methodologies: Characteristics, Conversations and Contexts* pėdsakais“ paskutinę seminaro dieną pradėjo religijotyryninkė Eglutė Trinkauskaitė – viešnia iš Jungtinių Amerikos Valstijų. Jos pranešimas, skirtas prigimtinės kultūros tyrimų metodologinėms priemonėms, buvo itin reikšmingas ir savotiškai pratęsė antrąją seminaro dieną vykusią apskritojo stalo diskusiją. E. Trinkauskaitė gvildeno du

svarbius klausimus: kaip prigimtinės kultūros temas padaryti įdomias bei vertingas akademiniam kontekste ir kokiais metodais to siekti. Buvo akcentuota pasakojimo, autoetnografijos, intuicijos, neobjektyvių tyrimo metodų ir holistinio požiūrio svarba prigimtinės kultūros tyrimams.

Mitologo Dainiaus Razausko pranešime „Žinojimas kaip regėjimas“ buvo nagrinėjamos žinojimo ir vidinio regėjimo sąsajos. Kalbėta apie tai, kad per dvasinį regėjimą įgytas žinojimas žmogų daro išminčiumi, įgyjantį ryšį su dieviškumu, ir jis gali būti įvairiai vadinamas – poetu, filosofu, žyniu, pranašu, ragana. Pabrėžtos sąsajos tarp proto, intelekto, mąstymo ir skaidraus, ryškaus, tai yra kokybiško, dvasinio regėjimo, kuris jokių būdu negali būti tapatinamas su kūniškuoju regėjimu.

Šio seminaro naujovė ir savotiškas eksperimentas – doktorantų simpoziumas, kuriam buvo skirta trečios ir ketvirtos renginio dienos antroji pusė. Šis simpoziumas prigimtinės kultūros seminare nėra atsitiktinis. Paminėtina, kad tą pačių 2011-ųjų metų vasarą, kai buvo pradėti rengti Prigimtinės kultūros seminarai, imta vykdyti ir jungtinė Vilniaus universiteto, Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto bei Lietuvos muzikos ir teatro akademijos etnologijos doktorantūra. Ši doktorantūra ir prigimtinės kultūros seminaras yra glaudžiai susiję, nes abiejų tikslas – skatinti tarpdalykinio pobūdžio etnologijos tyrimus Lietuvoje. Seminaro steigėjai yra ir etnologijos doktorantūros formuotojai, tad kiekvienas prigimtinės kultūros seminaras yra toji terpė, kurioje etnologijos doktorantai gali brandinti savo idėjas.

Dokrantų simpoziumas buvo skirtas etnologijos ir jai giminingų mokslo sričių jaunųjų tyrėjų naujausių atradimų ir idėjų svarstymams bei diskusijoms. Per du pusdienius buvo perskaityti aštuoni etnologi-

jos, filologijos ir istorijos mokslo kryptių doktorantų pranešimai. Lijana Šarkaitė aptarė muzikinio ir sakinio folkloro liaudies terminiją prigimtinės kultūros pažinime. Vita Džekčioriūtė kalbėjo apie baimės patirtį prigimtinėje kultūroje. Salomėja Bاندoriūtė pristatė juokaujantį šiuolaikinės Lietuvos žmogų, o Inga Butrimaitė – genealoginį žinojimą Lietuvoje. Filologijos doktorantė Akvilė Reklaitytė nagrinėjo prigimtinę žinią Marcelijaus Martinaičio poezijoje, o Lina Leparskienė aptarė Trakų miestelėnų pasakojimus apie agurkų auginimą ir juose atsispindinčius praėjusios epochos vaizdinius. Istorijos doktorantę Aistę Petrauskienę domino įamžinimo prasmė. Neseniai filologijos mokslų krypties disertaciją apsigynusi Audronė Gedžiūtė pristatė koreliacijas tarp antropomorfinių ir zoomorfinių figūrų keltų mitinėje tradicijoje ir tautosakoje.

Be pranešimų, oficialių diskusijų ir teorinio gilinimosi į prigimtinės kultūros žinių, žinojimo ir žinijos lauką, pirmas tris seminaro dienas po pranešimų virė aktyvus gyvenimas, neatsiejamas nuo pagrindinės renginio temos. Pirmosios dienos vakariniame pokalbyje seminaro dalyviai dalijosi „savo žinija“ apie paveldėtus pasakojimus ir perimtą patirtį. Sutemus astronomas Saulius Lovčikas pačius išstvermingiausius vakaruotojus supažindino su žvaigždėtu birželio pabaigos dangumi. Antrosios dienos popietę vyko pažintinis žygis po Rumšiškių apylinkes. Biologas Giedrius Vaivilavičius žygeivius supažindino su čia augančiais valgomais, nuodingais ir praktiškai panaudojama augalais. Žinios tuoj pat būdavo įtvirtinamos juos uostant ir ragaujant. Aptiktus kultūros paveldo objektus – dubenėtusius akmenis ir pilkapį – išsamiai pristatė archeologas V. Vaitkevičius. Trečiosios dienos vakarą seminaro dalyviai mėgavosi pirtimi ir žolelių arbata.

Apibendrinant septintąjį prigimtinės kultūros seminarą galima teigti, kad pranešimuose ir diskusijose išsiskyrė dvi ryškesnės prigimtinės kultūros žinių, žinojimo ir žinijos kryptys. Viena jų – juslinės sinestetinės patirties, kūno, žmogaus santykio su aplinka reikšmė žinojimui. Antroji – racionaliojo ir intuityvaus žinojimo sąlyčio taškai ir reikšmė etninei kultūrai bei pastarosios santykis su mokslu.

Vita Džekčioriūtė

ETNOMUZIKOLOGŲ SEMINARAS PRAHOJE

Rugsėjo 3–7 dienomis įvyko jau XXX Europos etnomuzikologijos seminaras (*European Seminar in Ethnomusicology*, sutrumpintai – ESEM), kasmet būnantis vis kitoje Europos šalyje, o šiemet surengtas Prahoje, Karlo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Etnomuzikologijos institute. Nepaprastai išraiškingas, vizualiai, kultūriškai bei dvasiškai sodrios „faktūros“ miestas tarsi pats padiktavo seminaro temą – „Tiltai“ (*Crossing Bridges*). Pasak renginio organizatorių, „vizualioji Praha kiekviename žingsnyje liudija *transmisijas* ir *sankirtas*“ (žr. <http://esem-music.eu/>). Pagrindinės seminarą kreipiančios mintys ir užduotys – pačių įvairiausių sąveikų raiškos dinamikos tyrimai – suformuluotos tartum miesto dvasioms pakuždėjus. Tiltas kaip sąsaja, atskirtis, kaip galimybė bendrauti ar pažinimo siekis – tokia ir panaši simbolika įkvėpė išties ne vieno pranešimo autorių. Bet reikia pažymėti ir tai, jog kalbų, kultūrų, religijų, konfesijų, tautybių, teorijų ir praktikų sąveikos, įvairiausi patirčių modusai – ne tik Prahos, kaip kunkuliuojančio, gyvo organizmo, įkvėptas seminaro tematikos spektras, bet ir nepap-

rastai tiksliai apčiuopta dabarties aktualijomis pulsuojanči etnomuzikologijos vena.

Pranešimai seminaro programoje buvo suskirstyti į tris potemes, iš anksto pateiktas rengėjų. Pirmoji, pavadinta „Iš kartos į kartą“, siūlė diachroninius tyrimus, įvairias tęstinumo kategorijų interpretacijas; antroji – „Kelionės, migracijos, diasporos“ – kvietė susitelkti prie sinchroninės dimensijos, dabarties įvykių ir jų įtakos, poveikio geopolitinėms, kultūrinėms ir socialinėms riboms, muzikai ir muzikiniam gyvenimui. Trečioji potemė – „Paradigmų slinkty“ – ragino gilintis į teorijos klausimus, pažvelgti į žmogaus kūrybingumo aspektus, muzikinės raiškos, kylančios iš istorinių įvykių („Iš kartos į kartą“ požiūriu) ir šiuolaikinių reiškinių („Kelionių“ potemės), sąveikas. Trisdešimt devyni pranešimai spalvingai, raiškiai ir įtaigiai aprėpė visą teminę įvairovę, o ją akademiškai įrėmimo tradicinė seminaro sumanytojo ir įkūrėjo Johno Blackingo atminimui skirta paskaita. Šįkart ji buvo ne visai tradicinės formos – kaip savotiškas dialogas, kurio vieną dalį („Apie etnomuzikologijos tiltus ir salas: istorinės ir asmeninės pastabos“) parengė Prahoje gimęs muzikologas, etnomuzikologijos ir muzikos antropologijos klasikas, Ilinojaus universiteto profesorius emeritas Bruno Nettlis, o kitą („Etnomuzikologiniai tiltai šešiose imperijose ir tarp jų, 1913–1914. Atsakymas Bruno Nettliui“) – Niujorko universiteto profesorius Stephenas Blumas.

Pranešimai savaime susiskirstė į dar dvi dalis pagal tai, kaip juose traktuota *tradicijos* kategorija, – į tokį pasidalijimą dėmesį atkreipė ir seminaro baigiamosios diskusijos dalyviai. Vienuose pranešimuose tradicija laikyta tarsi tyrimų atsparos tašku, tam tikra aiškia ir nediskutuojama duotybe, reliktine saugotina vertybe. Tokiu atveju pranešėjai pabrėžė tradicijos kaitą kaip

nykimą (ir išnykimą), menkėjimą, prastėjimą ir pan. Pažymėtina, kad tokių tradicijos traktuočių buvo visai nedaug, ir visitų pranešimų autoriai – buvusių sovietinių šalių mokslininkai. Kituose pranešimuose, atvirkščiai, tradicijos kategorija buvo aktyviai diskutuojama, traktuojama kaip paslanki ir gyvybinga. Pranešėjai kalbėjo apie tradicijos įvairovę, daugybę jos prisitaikymo šiuolaikinėje kultūroje būdų ir formų.

Antai Romos „La Sapienza“ universiteto doktorantas Claudio Rizzoni pranešime „Stilistinė garsovaizdžio įvairovė Neapolio Madonai dell'Arco skirtuose ritualuose“ kalbėjo apie XIV amžiuje kilusią vietinę Marijos garbinimo tradiciją. Konservatyvi muzikinė šios tradicijos praktika neatsiliekė prieš pastaraisiais dešimtmečiais sparčiai plintančią masinės kultūros elementų invaziją, tad dabar, pasak pranešėjo, jau galima kalbėti apie darniai gyvuojančią stilistinę muzikos įvairovę, kurioje seni ir patys naujausi elementai įvairiais būdais sluoksniuojasi, sykiu atnaujinami, aktualindami ir palaikydami ritualą. C. Rizzoni plačiau apsisitojo prie naujausių popstiliaus dainų melodijas adaptuojančių muzikinių praktikų, o pranešimo pabaigoje išryškino poreikį peržiūrėti ir net naujaip formuluoti *muzikinės tradicijos* ir *muzikinės kultūros* konceptus, ribotai atskleidžiančius šiuolaikinių muzikos reiškinių – net jei jie priskirtini siaurai vietinei tradicijai – sudėtingumą, įvairialypiškumą.

Vienos Muzikos ir vizualiųjų menų universiteto doktorantas Marco Kölblis papasakojo apie kroatų mažumos, įsikūrusios Austrijoje XVI amžiuje, muzikines tradicijas („Ką turėtume dainuoti? Austrijos kroatų mažumos muzikinių formų bei žanrų taša ir pertrūkis“). Gana ilgai bendraudamas su šiais žmonėmis ir studijuodamas istorinę archyvų medžiagą, jaunas

mokslininkas pastebėjo, jog vieni muzikos žanrai bei formos atgyvena savo laiką ir išnyksta (taip, pavyzdžiui, XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje galutinai išnyko laidotuvių raudojimo tradicija), tačiau jų vietą tuojau pat užima kiti žanrai ir formos. Keičiantis kartoms ir jų muzikinei „elgsenai“, labai svarbūs ir etninio, kultūrinio tapatumo poslinkiai, tiesiogiai susiję su geokultūriniais pokyčiais ir transkultūriniais procesais. Štai ir tradicinis dainų repertuaras, ir buvusios Jugoslavijos estrados šlageriai, ir institucionalizuoto folkloro ansamblio (mes tokį pavadintume dainų ir šokių ar stilizuoto folkloro ansambliu) muzika Austrijos kroatų šiandien traktuojami kaip vientisas jų bendruomenės tapatumą puikiai atspindintis kultūrinis kompleksas. Čia muzikinės vertės kriterijai neegzistuoja.

Labai panašiai tradicijos kaitą keičiantis kartoms įžvelgė ir šių eilučių autorė, skaičiusi pranešimą „Apie jungtis ir sąsajas: kelios melodijų papasakotos istorijos“. Šiuolaikinėse Lietuvos laidotuvių giesmėse girdėti įvairių epochų ir stilių muzikos atgarsių, o melodijoms migruojant per tautas, kultūras bei laikotarpius nuolat kinta jų simbolinė prasmė. Laidotuvių giesmes inspiuoti ar jomis tiesiog tapti gali, pavyzdžiui, XIX a. pradžios saloninė dainelė, XX a. pradžios politinė masinė daina, naudota ir nacių, ir sovietų, žiaurusis meilės romansas ar sovietinės estrados šlageris. Visa ši muzika labai natūraliai ir dėsningai įsilieja į šimtmečius besiklosčiusį laidotuvių ritualinį kompleksą, kuriame atsispindi muzikos įvietinimo etapai.

Kaljario universiteto (Italija) docentas dr. Ignazio Macchiarella jau daug metų stebi Sardinijos ir Korsikos daugiabalsio dainavimo tradicijas. Šiuokart pranešime „Neįtikėtini paminklai. Garso įrašai daugiabalsumo perėmimo procese“ jis atkrei-

pė dėmesį į muzikos koncepcijas esmingai transformavusį, efemeršką garso prigimtį pakeitusį garso įrašymo ir atkūrimo technikos išplitimą. Šiuolaikiniai dainininkai, net ir gyvendami ten pat, kur kilo daugiabalsio dainavimo tradicijos, dažnai remiasi istoriniais garso įrašais ir taip kuria įsivaizduojamus *garso tiltus* tarp praeities ir dabarties, dažnai nė nesidomėdami, kokiais tikslais ir kokiomis aplinkybėmis tie įrašai buvo daromi. Net ir kruopščiai kopijuodami, tiksliai, griežtai sekdami įrašų, dainininkai jį kūrybiškai interpretuoja, kuria savąją tradicijos versiją, savaip permąstydami praeitį ir taip „įdarbindami“ ją šiuolaikinėje socialinėje tikrovėje bei simboliškai projektuodami ateities matymą.

Nepriklausoma tyrėja iš Lenkijos Kaja Maćko-Gieszczyk pranešime, pavadintame „Praeities rekonstrukcija dainuojant? Kaimiškojo dainavimo „dirbtuvės“ Lenkijoje“, atskleidė dar vieną tradicijos interpretavimo aspektą. Dainavimas, kaip iš kartos į kartą perduodama tradicija, daugelyje kaimo vietovių jau laikomas vien reliktu, bet miestuose liaudies dainas dainuoti labai populiariau vadinamosiose dainavimo dirbtuvėse (*workshop*). Yra ir nuolat veikiančių tokių dirbtuvių, bet dažniausiai jos įkuriamos progai pasitaikius, pavyzdžiui, festivalių metu, ir ne vien miestuose, bet ir kaimuose. Šio reiškinio forma jau nusistovėjusi, o dainavimo vadovai turi susikūrę mokymo metodikas ir balso lavinimo technikas. Neretai jos stebina ir kūrybiškumu, ir net akrobatinių gebėjimų demonstravimu (filmuotoje medžiagoje matėmė ekstremalius fizinius pratimus, skirtus kvėpavimui lavinti ar balsui apšilti). Tokių dirbtuvių dalyviai ne tik pasirodo scenoje, bet ir užrašinėja kaimuose dainas bendraudami su senais žmonėmis. Taip įkūnijamas tradicijos išsaugojimo ir tęstinumo įsivaizdavimas, kuriamas naujas

tradicijos veidas. Viena vertus, toks gilinimasis į tradiciją atgaivina muzikinę praeitį ir ją rekonstruoja, vadinasi, ją išsaugo ir tęsia; kita vertus, tradicijos gaivinimas, kaip veiklos forma, įtraukia į daugybę kontekstų, tarsi dekonstruoja pernelyg paprastą praeities ir dabarties opoziciją.

Kultūrinė tradicijos koncepcijos plėtra, transkultūrinių mainų, tradicijos „išradinėjimo“ procesai buvo dar ne vieno išties įsimintino pranešimo apie Kinijos, Austrijos, Čekijos, Kubos muzikinius reiškinius idėjinis-teminis pagrindas.

Lietuvos etnomuzikologai, deja, ne itin aktyvūs šio seminaro dalyviai. Šįkart, be šių eilučių autorės, pranešimą „Tradicijos tąsa ir modernumas: muzikavimas atlatuose“ skaitė dr. Rūta Žarskienė, supažindinusi kolegas su Žemaičių Kalvarijos Kryžiaus kelio kalnų apvaikščiojimo tradicijos pastovumu ir tuo pat metu – jos kaita bėgant amžiams ir keičiantis kartoms.

Iš pranešimų, nagrinėjančių paradigmu sąveikas, labai išsiskyrė austrų etnomuzikologo ir filosofo, Graco meno universiteto doktoranto Maliko Sharifo samprotavimai („Kultūrinės muzikologijos kritika: epistemologiniai, metodologiniai, etiniai ir politiniai pasvarstymai apie muzikologiją“). Jis pagvildeno senokai, ko gero, dar nuo XX a. septintojo aštuntojo dešimtmečio pamažu savaime brendusią, o pastaraisiais metais keletu Olandijos ir Vokietijos mokslininkų (Brigitos Abels, Wimo van der Meero, Rebeccos Erickson), daugiausia turinčių etnomuzikologinį išsilavinimą, iniciatyva jau tvirtai į akademinę terpę žengiančią idėją, kurios esmė – bene visų muzikos tyrimo šakų reorganizacija ir naujo, turbūt postdisciplininio laikytinu lauko, pavadinto *kultūrine muzikologija* (*cultural musicology*), suformavimas (žr. <http://culturalmusicology.org/cultural-musicology/>). Pasak vienos iš idėjinių kultūrinės

muzikologijos vedlių, Getingeno universiteto profesorės B. Abels, tai turėtų būti holistinės dekolonizuoto pasaulio muzikos studijos (žr. <http://www.uni-goettingen.de/en/208258.html>). Viena vertus, stebina šio jauno pranešėjo drąsa, pasitikėjimas ir užmojai – abejojama visiškai naujo, dar tik besiskinančio kelią į akademinę aplinką reiškinių (gal geriau tiktų jį vadinti „projektu“) teoriniais pagrindais, kritikuojamas idėjų lygmuo, taip pat nagrinėjama ir praktinė disciplinų pervartos akademinio lygmeniu nauda. Kita vertus, imponuoja doktoranto mokslinė nuovoka, gebėjimas reaguoti į aktualius akademinio pasaulio poslinkius. M. Sharifo nuomone, muzika – nepaprastai sudėtingas ir daugialypis reiškinytis ir jis negali būti išsamiai, įvairiopaip aprėptas vienos paradigmos, nors ir kokia teoriškai nepriekaištinga ji būtų. Vis dėlto pranešimas nesukėlė itin karštos diskusijos, ir tai suprantama. Matyt, vieni etnomuzikologai kol kas nelinkę nei labai žavėtis, nei labiau abejoti po *kultūrinės muzikologijos* vėliava vykstančiomis permainomis (pranešimų, kuriuose klasikinės etnomuzikologijos paradigma išskyla kaip neabejotina, tvirta, mažai kintanti, seminare buvo net keli), o kiti tiesiog savaime jau seniai, gal to nė neparodydami, įsiliejo į naujosios paradigmos vandenį. Išties jau visiškai įprasta ir nieko nestebina, kad *etno-* sandas pamažėliais traukiasi iš pagrindinės pozicijos disciplinos „fasade“, netgi nyksta ar beveik išnyko iš didžiosios dalies vakarietišku tyrimų priegiu, užleisdamas vietą kultūrinės apibrėžties kategorijoms. Štai dar kelių pranešimų idėjos. Tarp vietinės prigimtinės kultūros ir kosmopolitiškumo nuo šiol nebėra priešpriešos; dabar vienas asmuo savyje gali sėkmingai suderinti abi šias kategorijas, tad jau galima kalbėti apie „prigimtinių vietinių kosmopolitiškumą“ – tai Thomo R. Hilde-

rio iš Hildesheimo universiteto (Vokietija) pranešimo („Muzikiniai tiltai: samių muzika, skirtumai, muzikinis bendradarbiavimas“) mintys. O štai Slovėnijos mokslo ir meno akademijos darbuotoja dr. Ana Hofman gilinosi į jaunų Vienos imigrantų mėgėjiško choro veiklos formas bei motyvaciją („Choras „Lapkričio 29-oji“: socialinis eksperimentas ir intervencija į miesto erdvę“). Jaunimas deklaruoja radikalų muzikinį savamokslumą, atvirą, nesaistantį dalyvavimą ir visišką savivaldą, o tvirta jų motyvacija burtis bei aktyviai reikštis viešumoje gimdo įvairias kultūrinės sąveikas be galo tankiame Vienos socialinių tinklų labirinte. Tai ir intervencija į nusistovėjusį didmiesčio viešųjų erdvių vyksmą (jie ypač mėgsta vadinamuosius *flashmob'us*, taip pat pasirodymus atvirame ore, gatvėse), ir sykiu komunikacija, griauanti atitvaras tarp žiūrovo ir atlikėjo, savotiška istorinių politinių klausimų stimuliacija, socialinių, kultūrinių migracijos problemų aktyvinimas, *savo* ir *svetimo* sampratos „perkrova“. Negana to, ši neįprastos formos veikla pasižymi ir ypač stipriu saviugdės bei savireguliacijos (taip pat ir etninės tapatybės paieškų kultūrinio megapolio sąlygomis) siekiu. Šis socialinis eksperimentas aktyviai veikia ir vietos tapatybės poslinkius. Nepaisant didelės pranešimų temų bei tyrimų priegiu įvairovės, baigiamoji seminaro diskusija neišsirutuliojo į skirtingai mąstančių mokslininkų sutarimo paieškų bandymą. Tai buvo tiesiog akademiškai nepriekaištingas seminaro minčių apibendrinimas, vykęs apskritojo stalo forma. Gal tik nuskambėjusią mintį, jog tradicija gyva tik besikeisdama ir besitęsdamą, o jos „užkonservavimas“, siekis išsaugoti turinį ir formą iš tiesų ją sugriauna, galima laikyti polemine, atsiliepiančia į jau minėtose dviejose pranešimų grupėse dėstytas aktualijas. Bet polemika ir vėl ne-

įsižiebė. Galbūt etnomuzikologai pasijuto išvarginti turiningo seminaro, nuostabios Prahos įspūdžių. Šių eilučių autoriui, seminaro veikloje dalyvaujantį jau antrą dešimtmetį, kilo ir kitokio pobūdžio abejonė: ar tik tai nereiškia, jog etnomuzikologijos paradigma pamažu, bet užtikrintai išsivaikšto, išsklinda tarpdisciplininėje ar postdisciplininėje erdvėje, taikiai virsta policentrine?

Aušra Žičkienė

FOLKLORISTŲ KONFERENCIJA GRUZIJOJE

Spalio 1–4 dienomis Gruzijoje, Zugdidžio Valstybiniame Šotos Meskhia pedagoginiame universitete, įvyko Religinių naratyvų tinklo (*Belief Narrative Network*)* tarptautinė konferencija „Gamtos dvasios: tęstinumas ir kaita“ (*Nature Spirits: Continuity and Change*). Konferencijoje, kurią organizavo profesorė Bela Mosia, siekta iš šiuolaikinės folkloristikos pozicijų pažvelgti į gamtos dvasių reiškinį ir iškelti naujas problemas šio fenomeno tyrinėjimuose: apibendrinti lokaliuose tradicijose aptinkamų gamtos dvasių vaizdinį ir aptarti su juo susijusius konceptuales teorinius ir metodologinius klausimus.

Į renginį atvyko folkloristų, antropologų, archeologų iš trylikos pasaulio šalių. Jis prasidėjo vietos valdžios kalbomis – konferencijos dalyvius pasveikino Gruzijos švietimo ministras, Pedagoginio universiteto rektorė Teona Khupenia, Zugdidžio meras ir kiti oficialūs asmenys. Baigiamąjį

* *Belief Narrative Network* (sutrumpintai – BNN) yra savanoriška asociacija, veikianti prie Tarptautinės pasakojamosios tautosakos tyrinėtojų draugijos (*The International Society for Folk Narrative Research* – ISFNR).

iškilmingo konferencijos atidarymo žodį tarė BNN prezidentė Mirjam Mencej.

Plenariniu pranešimu „Gamtos dvasios folkloro studijose: apžvalga“ mokslinę konferencijos dalį pradėjo Kaarina Koski. Suomų mokslininkė aptarė gamtos dvasios sampratą, jos kaitą įvairiais žmonijos gyvenimo laikotarpiais – nuo romantizmo iki šiandienos. Pasak pranešėjos, romantizmo epochoje gamtos dvasios suvoktos kaip gamtos reiškinų personifikacijos. Ši samprata atsispindėjo ne tik romantizmo epochos folkloro ir mitologijos studijose, bet buvo populiarūs ir to meto menininkų kūryboje. Toks gamtos dvasių supratimas, anuomet rėmėsis labiau ideologija negu tyrimais, šiandien kelia abejonų. Kaip pažymėjo pranešėja, lokaliuose tradicijose ir mitologijoje antgamtinės būtybės įgyja įvairias tapatybes, reikšmes ir vaidmenis, todėl jose negalima išvelgti vien tiktao animistinio pagrindo.

Antrąjį plenarinį pranešimą „Gamtos dvasios gruzinų (megrelų) folklore: tyrinėjimų istorija ir apžvalga“ parengė profesorė B. Mosia, bendrais bruožais supažindinusi klausytojus su gruzinų folkloru ir jame aptinkamomis gamtos dvasiomis. Aptartos įvairiuose folkloro žanruose figūruojančios gamtos dvasios, apibūdinta jų išvaizda, veikla, gyvenamoji aplinka, atskirai susitelkta prie klausimo, kuo gamtos dvasios skiriasi nuo kitų chtoninių būtybių.

Išklausytų dar keturiasdešimt dviejų pranešimų temos – itin įvairios. Keletas pranešimų buvo skirta vandens dvasių problematikai. Linos Būgienės pranešimas supažindino su lietuvių mitologinių sakmių vandens būtybėmis. Anot autorės, vandens dvasių egzistencija lietuvių folklore daugiau priklauso nuo jų sąvokos apibrėžimo. Škotė Louise Milne nagrinėjo undinių vizualizavimo tradiciją nuo Homero pavaizduotų sirenų ir nimfų iki modernių

Grenlandijos jūros pabaisų ir gulbių-mergelių XIX a. baletė, taip pat svarstė, kas lėmė tokią didelę moteriškų vandens būtybių įvairovę. Glaudus jų ryšys su miegu, mirtimi bei aistra leido autorei moteriškų vandens dvasių vaizdinį susieti su sapnų kultūra.

Keli pranešėjai aptarė gamtos dvasių ir krikščionybės sąsajas. Vengrų folkloristė Éva Pócs analizavo kelis tokius Vidurio Europos tautų tradicijų pavyzdžius, o rusė Olga Christoforova pristatė šiaurės Rusijoje žinomą personifikuotos ligos žagsulio (*Икота*) vaizdinį. Dėmesį į demoniškas būtybes atkreipė vengrė Tünde Komáromi, nagrinėdama rumunų mitines būtybes *pricolici / prikulics*, kurios esti žmogaus pavidalo ir geba pasiversti šunimi. Kolega iš Latvijos Sandis Laimė mėgino atsakyti į klausimą, ar latvių folklorinės *raganos* yra kerėtojos, gamtos dvasios ar tiesiog besiblaškančios sielos.

Į vieną sesiją buvo sutelkti pranešimai, aptariantys miško dvasias. Estas Madis Arukaskas kalbėjo apie finų ir šiaurinių rusų miško dvasias kaip apie žmonių partneres ir priešininkes. Vengras Zoltánas Nagy pažvelgė į mišką chantų pasaulėžiūroje – vėlyvojoje tradicijoje jis tapo simboliu vietinės visuomenės atspindžiu. Šių eilučių autorė, remdamasi lietuvių mitologinėmis sakmėmis, istoriniais bei kultūriniais duomenimis, aptarė kiškio, kaip gamtos dvasios įsikūnijimo, vaizdinį. Rusė Veronica Muskheli analizavo, kaip šiaurės rusų stebuklinėse pasakose ir mitologinėse sakmėse skiriasi miško vaizdavimo formos ir jo funkcijos. Jos tautietis Aleksandras Pančanka pristatė naratyvus, kuriuose vaizduojamos po miško paklote glūdinčios dvasios ir antgamtinės jėgos, ir atskleidė, kad tikėjimai miško paklotės galiomis siejasi su atminų ritualais. Vienintelio šioje sesijoje Nikitos Petrovo iš Rusijos praneši-

mas buvo skirtas kitai temai; mokslininkas gvildeno demoniukų vaizdavimo mechanizmus mitologinėse sakmėse.

Dalis pranešimų pristatė Tolimųjų Rytų kultūras. Svečias iš Indijos Dilipas Kalita pateikė žinių apie apsėdimo dvasią Asamo valstijoje (šiaurės rytų Indija), vengras Gáboras Vargyasas supažindino su bru tautos (vidurio Vietnamo aukštikalnės) gamtos dvasiomis. Temos originalumu išsiskyrė Suzanos Marjanic pranešimas, atskleidęs, kaip gamtos dvasių vaizdinys kroatų dizainerio pasitelkiamas kuriant antimadą.

Grupelę pranešimų jungė demonų ir demonizacijos tema. Rusas Dmitrijus Antonovas pasakojo apie rusų mitinių būtybių velnių (*бесы*) įsivaizdavimą vėlyvaisiais viduramžiais. Vaikščiojančio numirėlio vaizdinį viduramžių Anglijoje aptarė škotas Seanas Martinas. Estų mokslininkas Ūlo Valkas gvildeno skirtingų reiškinių – gamtos dvasių demonizavimą dėl krikščionybės poveikio ir ikikrikščioniškų tikėjimų gamtos dvasiomis – virtimą XIX amžiuje estų nacionaliniu paveldu.

Kitos darbinės sesijos (iš viso jų buvo devynios) taip pat pasižymėjo temų įvairove. Škotas Julianas Goodare'as papasakojo apie savo tautos gamtos dvasias, laumes ir undines. Slovėnė M. Mencej atkreipė klausytojų dėmesį į gamtos dvasių judėjimą – dažnai jos pastebimos šokančios ratu. Jos kolegė Monika Kropelj kalbėjo apie alomotyvus, susijusius su antgamtinėmis moteriškos lyties gamtos būtybėmis. Estas Ergo Hartas Västrikas aptarė vodų mitologines sakmes, pasakojančias apie žemės dvasias. Kitas estų mokslininkas – Jūris Metssalu – pateikė statistinių duomenų analizę apie tikėjimą antgamtinėmis būtybėmis šventose Estijos vietovėse. Rusas Dmitrijus Doroninas aktualino Altajaus dvasių temą šiuolaikiniame politiniame

kontekste. Mokslininkai Şirin Yılmaz Özkarşli ir Özkul Çobanoğlu supažindino su turkų tautos religijos ir mitologijos ypatumais – židinio ir ugnies kultu bei lokalinės tradicijos vietos dvasia-sargu.

Atskiro dėmesio nusipelno renginio šeimininkų pranešimai, pristatę gruzinų tautos folklorinį paveldą. Konferencijoje aptartos gruzinų pasakose vaizduojamos piktosios dvasios, Amirani mitas (graikų mito apie Prometėją gruziniška versija), megrelių – gruzinų subetnosos – mitinė būtybė *očokoči*, Svanetijos regiono medžioklės deivė *Dali* ir tokia pat megrelių deivė *Tkašmapa*, Deivės Motinos garbinimo kultas Gruzijoje, vienos gruzinų lopšinės mitinės ištakos ir kt. Reikia pažymėti, kad gruzinų mokslininkų pranešimai išsiskyrė iš bendro mokslinio konteksto ir nustebino neigiama prasme. Juose vyravo sausa folkloro medžiaga, trūko šiuolaikinei folkloristikai būdingo conceptualumo, problematiškumo. Nors buvo pristatytas lokalinis folkloras bei mitologija su gausybe savitai skambančių mitinių būtybių vardų, bet tik vienas kitas pranešimas iliustruotas skaidrėmis, todėl klausytojams buvo sunku suvokti pateikiamą informaciją. Susidarė įspūdis, kad šiuolaikinė gruzinų folkloristika yra tokio lygio, kokia Lietuvoje buvo prieš penkiolika dvidešimt metų. Turime tik pasidžiaugti, kad esam padarę pažangą šioje srityje ir galim jaustis lygia-verčiai su Suomijos, Estijos mokslininkais. Kita vertus, apmaudu ir dėl to, kad Gruzija, regis, sunkiai juda iš akademinio sąstingio. Tokį įspūdį dar labiau stiprino ir atsainus gruzinų mokslininkų požiūris į jų pačių organizuojamą tarptautinį renginį – didesnė dalis iš gausiai užsiregistravusiųjų gruzinų į konferenciją neatvyko. Dauguma savo pranešimus skaitė gruziniškai, tad organizatoriams reikėjo pasirūpinti sinchroniniu vertimu. Akivaizdu, kad retas jų

mokslininkas išvyksta į konferencijas užsienyje pasisemti naujesnių idėjų, vangiai ieško tarptautinių kontaktų. Vis dėlto vilties teikia profesorės B. Mosios aktyvumas ir pastangos sugriauti šį Gruzijos folkloristikos sąstingį.

Keturias dienas trukusiame renginyje skirta laiko ir asociacijos organizaciniam reikalams. Buvo surengtas BNN narių susitikimas, kurio metu organizacijos prezidentė M. Mencej pateikė atskaitą apie pernykštę asociacijos veiklą. Susitikimo dalyviai vienu balsu sutarė, kad BNN konferencijos turi būti rengiamos kasmet, pasiūlytos preliminarios būsimų renginių temos, aptartos perspektyvos ir smulkesni organizaciniai klausimai.

Į intensyvią konferencijos dienotvarkę įsiterpė kultūrinė programa. Surengtame gruziniškų liaudies dainų ir šokių vakare klausėmės įspūdingo gruzinų vyrų dainavimo, grožėjomės Pedagoginio universiteto ansamblio šokėjų atliekamais liaudiškais šokiais. Viena diena buvo skirta ekskursijai. Išvykoje po Samegrelo regioną lankėmės VII amžiuje įkurtame Martvilio vienuolyne ir etnografijos muziejuje, kur buvo pristatytas šio regiono paveldas. Vėliau nuvykome į XIX amžiuje šią sritį valdžiusių kunigaikščių Dadanių vasaros rezidenciją ir apžiūrėjome įdomų kultūrinį kompleksą, sudarytą iš rūmų, bažnyčios ir vyno rūsių. Ekskursija baigėsi smagiu pasiplaukiojimu valtimis Abašos upe, apsupta įspūdingo kraštovaizdžio.

Kaip įprasta tokiuose renginiuose, susitikta su jau pažįstamais kolegomis, užmegzta ir naujų mokslinių kontaktų. Konferencijos dalyviai turėjo progos diskutuoti ne tik renginio metu, bet ir neformalioje aplinkoje. Buvome tik girdėjusios pasakojimų apie begalinį gruzinų vaišingumą, o dabar jį ir patyrėme. Tiek konferencijos atidarymo, tiek uždarymo vakarienės

pasižymėjo patiekalų gausa ir įvairove, galėjome paragauti didžiumą gruzinių tradicinių patiekalų, išgirsti iki šiol gyvą užstalės tostų sakymo tradiciją.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad konferencija buvo įdomi ir konstruktyvi, sužinota daug naujo, susipažinta su kolegų atliekamais tyrimais. Beje, smagu buvo išgirsti pernai Vilniuje vykusio ISFNR kongreso atgarsius – dalyviai tiek renginį, tiek Lietuvą prisimena labai teigiamai.

Jūratė Šlekonytė

TAUTOSAKOS SAVAITĖ JAU TAPO TRADICIJA

2007 metais, minint garbaus tautosakos rinkėjo Jurgio Dovydaičio 100-ąsias gimimo metines, Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto Tautosakos archyvo skyriaus darbuotojai sumanė kasmet, peržvelgus darbščiausių tautosakos rinkimo talkininkų darbus, sukauptus Lietuvos tautosakos rankraštyne (LTR), išrinkti *Tautosakos medaus* nominacijos laureatą ir jam įteikti simbolinį saldų apdovanojimą – Lietuvos bitučių surinkto medaus indelį. Pirmasis apdovanojimas kultūros darbuotojui Jau niui Vyliui buvo įteiktas spalio 19 dieną per J. Dovydaičio gimtadienio minėjimą Institute. Paskata spalio 19-ąją pavadinti *Tautosakos diena* tapo priminimas, jog tą pačią dieną (tik 25-eriais metais anksčiau) gimė irgi daug nusipelnęs tautosakai rašytojas prof. Vincas Krėvė-Mickevičius. Taip ši data buvo įrašyta į Tautosakos archyvo skyriaus metinės veiklos kalendorių.

Antrajam laureatui, mokytojui lituanistui Rytui Tamašauskui, *Tautosakos medus* įteiktas 2008 metais per tautosakininkų konferenciją. Gamtos mokslų daktarą Vytautą Skuodį 2009 metais Vilniaus moky-

tojų namuose apdovanojome dalyvaujant miesto visuomenei, sykiu reklamuodami Instituto folkloristų darbus ir leidinius. Ketvirtąją *Tautosakos dieną* archyvo darbuotojai minėjo išvykoje: Lazdijų rajono Leipalingio pagrindinėje mokykloje 2010 metais sveikinta lituanistė, kraštotyrininkė Ona Bleizgienė. Ten laureatės augta, darbuotasi, rinkta tautosaka ir telkti šiam darbui moksleiviai.

Taip per ketverius metus buvo išauginta *Tautosakos dienos* tradicija. Kadangi ji nebeįėjė apimti visų Instituto folkloristų siūlomų renginių, 2011 metais *Tautosakos diena* virto *Tautosakos savaitė*, kurios metu visi besidomintieji supažindinami su Lietuvos tautosakos rankraštyno įdomybėmis, naujienomis, visuomenei pristatomi Instituto leidiniai ir, žinoma, pagerbiami *Tautosakos medaus* nominacijos laureatai. Tais metais laureate tapo žurnalistė Aldona Kačerauskienė, 2012-aisiais – bibliotekininkė Marta Juškaitė. Pernai, prisiminus garsios Aukštaitijos dainininkės ir pasakotojos Elenos Zaukienės 150-ąsias gimimo metines ir jos dukros – žinomos tautosakos pateikėjos Emilijos Zaukaitės-Kuzavinienės – 110-ąsias gimimo metines, *Tautosakos medaus* nominacija įteikta Editai Kuzavinytei-Meškuotienei, šeimos keilių kartų folklorinio palikimo puoselėtojai, folkloro ansamblio „Sadauja“ kūrėjai, ilgametei jo vadovei.

Šių metų laureatė elektrėnė Ona Rasutė Šakienė taip pat išskirtinė: kultūros darbuotoja, literatė, tautodailininkė, muziejininkė, folkloro ansamblio „Runga“ narė. Buvusi vaikų darželio muzikos vadovė, atsiradus galimybei Pedagogų persikvalifikavimo respublikiniame centre įgyti papildomą specialybę, 1998 metais pradėjo mokytis etnologijos. 2002 metais, gavusi etninės veiklos ugdymo konsultanto pažymėjimą, tapo Elektrėnų savivaldybės

Ona Rasutė Šakienė (kairėje) ir Gražina Kadžytė. © *Elektrėnų kronika*

literatūros ir meno muziejaus etnologe. Steigiant muziejaus etnografijos salę, jai pačiai reikėjo važinėti po kaimus, rinkti eksponatus, užrašinėti jų istorijas. Kadangi yra gimusi čia pat, Girelės kaime, tai atsiminimai apie statant Lietuvos elektrinę marių užpiltus kaimus, žmonių vardai ir jų pasakojimai buvo tarsi jos pačios gyvenimo dalis. Darbas muziejuje leido lankyti Elektrėnų krašto kaimus, žadinti gyventojų atmintį ir ją užrašyti istorijai. Perrašinėdama ir lygindama ekspedicijų medžiagą suprato, kad to, ko nesiekia žmonių atmintis, tai yra įvairių patikslinimų, reikės ieškoti archyvuose. Juose rado senų žemėlapių, duomenų apie vietos dvarus... Perkūnakiemio kaimo, kurio išliko vos kelios obelys, vardas uždavė neatsakytų mįslių. Tada važiavo į Vilnių, į mūsų Institutą, susitiko su mitologe dr. Nijole Laurinkiene, tačiau ir Lietuvių tautosakos rankraštyne ne kažin ką šiuo klausimu tegalėjo rasti. Aplankiusi Lietuvos istorijos institutą, susipažino su

archeologu dr. Vyktintu Vaitkevičiumi. Jo patarta vėl grįžo pas savo krašto pateikėjus. Dabar su jais kalbėjosi apie senesnius tautos dvasios atminties klodus, archajinių tikėjimų atšvaitus, siekiančius nūdienos žmonių gyvenimus. Taip per keletą metų buvo surinkta daug tautosakos, kuri sudėta į knygą *Ar meni tų ažerų?* (2009). Šia rinktine O. R. Šakienė tarytum nuėjo žinomo tautosakos užrašinėtojo kunigo Teodoro Brazio pėdomis, atnaujindama ir papildydama Kietaviškių ir kitų Elektrėnų bei Kaišiadorių apylinkių liaudies kūrybos užrašų lobyną. V. Vaitkevičiaus paskatinta, O. R. Šakienė įrašus (93 garso kasetes ir vaizdo medžiagą) perdavė suskaitmeninti į Instituto LTR fondus.

Atsiimti *Tautosakos medaus* apdovanojimo O. R. Šakienė atvyko ne tuščiomis rankomis – Institutui padovanojo keletą savo naujausios knygos *Buvom* (2013) egzempliorių. Joje yra mitologinių sakmių, žmonių pasakojimų apie kaimų, upelių

pavadinimų kilmę, apie karus, šio krašto partizanus, tradicinę gyvenimą, papročius ir t. t. Tai išties solidi Elektrėnų ir Kaišiadorių krašto etnografinė-istorinė apžvalga.

Nominantės pagerbimas vyko spalio 16-ąją, ketvirtąją *Tautosakos savaitės* dieną, XXI tautosakinės konferencijos metu. Kraštietės pasveikinti atvažiavo Elektrėnų savivaldybės vyriausioji specialistė Ramutė Strebeikienė, Viešosios bibliotekos direktorė Genė Dapkevičienė, *Elektrėnų kronikos* korespondentė Ineta Bricaitė. O. R. Šakienės nuveiktus darbus pristatė V. Vaitkevičius.

Kitos *Tautosakos savaitės* dienos buvo skirtos visuomenei: moksleivių, studentų, Trečiojo amžiaus universitetų ir kitų senjorų sambūrių dalyviams. Buvo vedamos ekskursijos su tautosakos pamokomis, muzikinių kūrinių perklausomis, skaitmeninių duomenų bazių pristatymu. Tautosakos archyvo skaitykloje veikė tautosakos leidinių parodėlė, ekrane visą laiką sukosi fototekos rinkinių vaizdo montažas. Instituto vadybininkės Ievos Krivickaitės rūpesčiu per Vilniaus mokyklas paskleista *Tautosakos savaitės* informacija sulaukė tiek daug dėmesio, kad visų norinčiųjų mus aplankyti negalėjome sutalpinti į numatytas ekskursijoms dienas, tad su jais bendravome ir vėliau – iki pat gruodžio.

Aštuonių *Tautosakos dienų* ir keturių *Tautosakos savaitių* renginiuose sukaupta raiškos galimybių įvairovė leidžia tikėtis, kad įsišaknijusi ir sulapojusi tradicija turės gražių ir ilgą ateitį. Jau svarstome, kaip ji turės skleistis kitais metais minint Lietuvos tautosakos archyvo įkūrimo 80-ąsias metines (1935–2015).

Gražina Kadžytė

FOLKLORO TRADICIŠKUMO TYRIMAMS SKIRTA KONFERENCIJA

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas pernai sulaužė ilgametę tradiciją rudens vidury į kasmetinę tautosakinę konferenciją nepakviesdamas folkloristų. Tam būta rimtos priežasties – vos prieš keletą mėnesių, birželio pabaigoje, Vilniuje vyko 16-asis Tarptautinės folkloro naratyvų tyrėjų draugijos (ISFNR) kongresas, kuriame buvo pristatyta ir keturiolika lietuvių pranešimų. Šiam didžiuliam moksliniam forumui pasibaigus, buvo nuspręsta padaryti metų pertrauką Instituto iki tol kasmet rengiamų tautosakinių konferencijų grafike. Tokį nelengvą sprendimą lėmė gana svarios aplinkybės: atsižvelgta į renginio šeimininkams tekusį organizacinį krūvį, į natūraliai kilusį poreikį individualiai ar drauge su kolegomis pamąstyti kongrese diskutuotomis temomis, taip pat ir į šiuolaik akivaizdų konferencijų perteklių, tapusių vos ne mokslo kasdienybės būseną.

Tad po dvejų metų pertraukos, spalio 16–17 dienomis, Institutas sukviėtė tyrėjus į XXI tautosakinę konferenciją „Tradicionis ir potradicionis folkloras: gyvavimo ir perdavimo būdai“, siūlydamas aptarti įvairius tradicijos kaip esminės folkloro kategorijos klausimus. Per dvi dienas buvo perskaityta aštuoniolika mokslinių pranešimų, analizavusių pačias įvairiausias temas: kalbėta ir apie klasikinių žanrų gyvavimo ypatumus, ir šiuolaikinio folkloro pavidalus, mėginta parodyti, kokiais būdais tautosakiniai kūriniai plito ir gyvavo, bandyta pastebėti ir išryškinti virsmo, kaitos, kaip būtinų tradicijos palydovų, tendencijas nagrinėtuose sakytinio, rašytinio, muzikinio folkloro pavyzdžiuose.

Paremių vartosenos ir sklaidos ypatumams seniau ir šiuolaikiniuose konteks-

tuose buvo skirti trys pranešimai. Lilija Kudirkienė kalbėjo apie patarlės „Kur miežiai guli, rugiai netelpa“; išreiškiančios mintį, kad geriantysis mažai valgo, plitimo kelią. Pasirodo, kad ši patarlė neturi tradicijos gyvojoje lietuvių kalboje, o yra unikali tuo, kad plito iš rinkinio į rinkinį (iš knygos į knygą). Pranešime pasektas ne tik lietuviško pavidalo patarlės plitimo kelias XVIII–XX amžiaus šaltiniuose, bet ir latviškų bei vokiškų variantų vartojimo ir publikavimo tradicija. Autorė darė prielaidą, kad baltiška patarlės versija kildintina iš vokiečių šnekamosios kalbos.

Į paremių vartojimo atvejus Vaižganto publicistikoje dėmesį atkreipė Giedrė Bufienė. Pranešime ji naudojosi tik moderniai, tai yra laisvai ir išradingai rašytojo pavartotomis patarlėmis ir priežodžiais. G. Bufienė išskyrė net kelis tradicinių pasakymų modernaus pritaikymo atvejus, kai: 1) posakis vartojamas netikėtame kontekste, praplečiamas asociacijų laukas, suteikiant naujų prasminių atspalvių; 2) standartinis tekstas modeliuojamas keičiant žodžius, sintaksinę struktūrą, priduriant komentarą ar trumpinant iki aliuzijos; 3) patarlės nupasakojamos; 4) sukuriamas originalus posakis imituojant tradicinį; 5) paremijos vartojamos pavadinimuose.

Internete – socialiniuose tinkluose ir tinklaraščių komentaruose – pasitaikančios paremijos, komentatorių vartojamos vertinant viešuosius asmenis, pasirinktos Dalios Zaikauskienės tyrimo objektu. Jos pranešime aptartos dvi asmens viešojo vertinimo formos – verbalinė (straipsnių komentarai) ir verbalinė–vizualinė (demytyvatoriai, memai, karikatūros), atskleistos paremių taikymo viešajame diskurse galimybės ir motyvai, apibendrinti duomenys apie paremių vartojimo aktyvumą.

Aelitos Kensminienės pranešimo akiraityje – draudžiami, savavališki užrašai, ma-

tomi viešosiose miestų erdvėse. Atidesnio pranešėjos dėmesio šikart sulaukė ne visi gatvės meno grafičiai, o tik rišlūs tekstai. Dalis tų tekstų jų autoriams yra saviraiškos būdas, leidžiantis pareikšti savo nuomonę ar tiesiog patirti emocinę išprovokaciją. Detaliai buvo aptarti užrašai, cituojantys ir interpretuojantys tradicinio folkloro fragmentus ar savo raiška, vaizdo konstravimo būdu primenantys mįsles.

Daiva Kuncaitė pristatė tyrimą, apibendrinantį lietuviškuose interneto diskusijų forumuose vartojamų pseudonimų tradiciją, kuri, pasak pranešėjos, teikia informacijos apie virtualios bendruomenės narių asmeninę bei kultūrinę tapatybę. Keliose dešimtyse diskusijų forumų vartojamus pseudonimus suskirsčiusi į septynias temines grupes, D. Kuncaitė smulkiau aptarė dvi: kilusius iš pravardžių ir asmenybę apibūdinančius pseudonimus.

Lietuvių folkloristų netyrinėtą reiškinį – suaugusiųjų užrašytus ikimokyklinio amžiaus vaikų samprotavimus – pristatė Aistė Vasiliauskienė. Pasiūliusi juos išskirti į savarankišką žanrinę grupę, pranešėja aptarė vadinamųjų vaikų pamąstymų kompozicinius modelius, apibūdino sklaidos būdus, išskėlė šių tekstų autentiškumo bei autorystės problemą ir mėgino išryškinti jų ir anekdotų skirtumus. Atskiro dėmesio pranešime sulaukė tradicinio folkloro elementų atspindžiai vaikų kalboje.

Kristijono Donelaičio 300-ųjų gimimo metinių sukakties minėjimas, paskatinęs ne vieną mokslininką pažvelgti į jo kūrybą naujais, Dainių Razauską pastūmėjo poemoje „Metai“ paieškoti mitinių vaizdinių ir tautosakos užuominų, kurių neaptiko ankstesni tyrinėtojai. Pasak pranešėjo, lietuviško epo autoriui buvo nesvetimas mąstymas archetipiniais mitiniais vaizdiniais. D. Razauskas tai mėgino parodyti nagrinėdamas pirmąsias dvylika poemos

eilučių ir išryškindamas penkis mitologinius ir folklorinius vaizdinius, K. Doneičio tekste pasislėpusius už budinančios ir besijuokiančios saulės, putojančio sniego, ežere žiemojančios ir po žiemos miego prisikeliančios gyvybės poetinių vaizdų.

Daiva Vaitkevičienė atidžiau pažvelgė į užkalbėjimų paplitimo ir perdavimo bendruomenėje modelių kaitą. Remdamasi 1970 ir 2010–2012 metų ekspedicijų Gervėčių apylinkėse statistiniais duomenimis, pranešėja konstatavo, kad, net ir nykstant tradicijai, užkalbėtojų tebėra daug. Lauko tyrimų metu nustatyta, kad tirtų apylinkių žmonės vertina tiek pačią užkalbėjimo tradiciją, tiek užkalbėjimais gydančius asmenis.

Dainuojamosios tautosakos problemos taip pat sulaukė naujo žvilgsnio. Modesta Liugaitė-Černiauskienė savo pranešime tarptautinį siužetą turinčios baladės apie tėvo skandinavą dukterį pavyzdžiu parodė, jog tam tikrų motyvų bei vaizdinių išryškinimą, adaptavimą ar niveliavimą lemia tekstą įsileidžianti konkreti kultūrinė ir etninė terpė. Nagrinėjant baladės „Augo ant dvaro liepelė“ variantų pagrindinius motyvus prieinama prie išvados, kad galimi du šio kūrinio interpretavimo būdai: pripažįstant ritualinės simbolikos prisodrinto teksto sąsajas su vestuvių apeigomis arba suvokiant tekstą kaip dramaturgizaciją, kurio šerdis – individualizuoto įvykio vaizdavimas.

Vita Ivanauskaitė-Šeibutienė kalbėjo apie žmonių susibūrimus lydėjusių vaišių vieną iš būtinųjų komponentų – vaišių, arba užstalės, dainas. Iškėlus klausimą, ar gali ir kiek gali vaišių dainos atskleisti lietuvių užstalės bruožus ir savitumus, pranešėja atkreipė dėmesį į keletą ryškesnių šių dainų motyvų (raginimą vaišintis, dainavimą kaip būdingą laikyseną užstalėje, vaišių pabaigą). Dainų kaip užstalės tradicijų metakalbos analizė esanti aktuali ir dėl to, kad iki

šiol stokojama apibendrinto, konceptualaus lietuviškų vaišių, kaip bendruomeninio solidarumo fenomeno, tyrimo.

Povilas Krikščiūnas atidžiau pasidomėjo beveik netyrinėtu reiškiniu – sufolklorėjusiomis dainų parodijomis. Remdamasis XX a. devintajame dešimtmetyje iš moksleivių užrašytais tekštais, autorius į parodiją pažvelgė kaip į subkultūrinį reiškinį, o nagrinėjami pavyzdžiai padėjo atskleisti, kokios realijos ir aktualijos atsispindėjo to laikotarpio parodijinių dainų repertuare.

Aušra Žičkienė pademonstravo, kaip veikia *savaiminės dainų kultūros* (autorės terminas) principas. Analizei pasirinkusi šiuolaikinių laidotuvių muzikinį repertuarą, ji pateikė pavyzdžių, rodančių, kad melodijos randasi sąmoningai ar nesąmoningai pritaikant anksčiau sukurtas melodijas ar naują muzikinį tekstą kompiliuojant iš girdėtų, žinomų kūrinių melodinių fragmentų. Pasak pranešėjos, dainuojami kūriniai ir jų muzikiniai simboliai gyvojoje tradicijoje patiria įvairių transformacijų, tai yra jų prasmė išlaikoma, laipsniškai arba radikaliai keičiama, taip pat pasitaiko atvejų, kai kūrinio tekstas arba jo melodija negali įveikti kultūrinės ir estetinės užkardos.

Šių eilučių autorės pranešimo apie rankraštinius dainų sąsiuvinius priskyrimas dainuojamosios tautosakos tyrimų laukui, tiesa, būtų sąlygiškas, nes į dainų sąsiuvinį pažvelgta kaip į vientisą objektą su savita struktūra ir logika, o ne kaip į savarankiškų tautosakos vienetų – dainų – rinkinį. Šie dokumentai, susiję su individualia asmenybės raiška, pranešime buvo aptariamai atsižvelgiant į sąsiuvinio savininko tapatinimąsi su rašytine kultūra, bendrumą su subkultūra, taip pat atsižvelgiant į rankraščio savybes, išduodančias jo savininko estetinę laikyseną.

Muzikinio folkloro tyrimus pratęsė Rūta Žarskienė, pristaciūsi instrumentinį muzikavimą Žemaičių Kalvarijos atlai-

duose. Anot pranešėjos, Lietuvoje muzikantai jau nuo XVI amžiaus dalyvaudavo iškilmingose bažnytinėse procesijose. Pučiamųjų ansamblių tradicija sekama per Baroko epochos religines šventes, o vėlesnių laikų šaltiniai liudija muzikantų dalyvavimą ne tik religiniuose, bet ir įvairiuose kaimų bei miestelių bendruomeniniuose renginiuose. Daugiausia dėmesio pranešime skirta instrumentiniam muzikavimui šiuolaikiniuose žemaičių atlauduose, išryškinant šio reiškinio stabiluosius ir kaitai pasiduodančius elementus.

Austė Nakienė analizavo tradicijos ir avangardo santykį profesionaliojoje lietuvių muzikoje. XX amžiaus muzikinių stilių įvairovę ji aptarė apibūdindama kelių kompozitorių kūrybą ir atkreipdama dėmesį į tradicijos pasireiškimą, jos tęstinumo atvejus. Pastebėjusi, kad XX a. pabaigoje moderni raiška profesionaliems muzikos kūrėjams tapo sava, A. Nakienė apibendrino, kad šiandien gyvenama ir kuriama tradicijos tėkmėje.

Tautosakos populiarinimą Zenono Slaviūno ir Jono Balio radijo paskaitose tarpukariu ir Antrojo pasaulinio karo metais aptarė Jūratė Petrikaitė. Pristatydama archyvuose saugomus Lietuvos radijo veiklos dokumentus, ji apžvelgė eteryje skambėjusių paskaitų turinį, nepraleisdama pro akis tiek ano laiko istorinio ir politinio konteksto, tiek su darbu radijuje susijusių techninių aplinkybių.

Gražina Kadžytė klausytojų dėmesį atkreipė į folklorinių naratyvų trumpėjimo tendenciją, ypač išryškėjusią XX a. antrojoje pusėje. Be kitų priežasčių, pasak G. Kadžytės, tam įtakos galėjo turėti ir poreikis taupyti tautosakai įrašyti reikalingas technines priemones. Kita vertus, antrinio folkloro gyvavimo etape, tautosakos atlikimą perkėlus ant scenos, pasakojimams paliekama intarpo tarp dainavimo ir šokio

funkcija. Pranešėja priminė, kad Lietuvoje jau keletą metų bandoma atgaivinti pasakojimo tradiciją, ir pateikė pavyzdžių apie šiam reikalui skirtus renginius. Apie pasakotojus sutelkiančių renginių organizavimą ir patirtį buvo kalbama lyginant su ne vienoje Europos šalyje gyvuojančių pasakininkų organizacijų panašia veikla.

Konferenciją užbaigė nūdienos folkloristikos situacijai aktualus Bronės Stundžienės pranešimas. Atsiremama į tai, kad folkloristai vis labiau krypta į sociologinių kontekstų tyrimus, pranešimo autorė apžvelgė užsienio folkloristų ir antropologų pasvarstymus dėl jų atstovaujimų disciplinų vaidmens suvokimo šiuolaikinėje visuomenėje. Remdamasi skirtingoms mokykloms atstovaujančių mokslininkų patirtimi, B. Stundžienė atskleidė, koks yra ir kaip skiriasi požiūris į folkloristus bei antropologus įvairiose Europos šalyse, ir kaip šis nusistatymas lemia skirtingą socialinį mokslininkų statusą visuomenės akyse. Folkloristikos šiandienos situacijai ne mažiau svarbus ir savirefleksijos aspektas, kuris pranešime aptartas įvertinant šios disciplinos matymą pačių folkloristų akimis.

Jurgita Ūsaiytė

DALYKIŠKAS LATVIŲ FOLKLORO ARCHYVO JUBILIEJUS

Šiomet mūsų kaimynai ir kolegės – Latvijos folkloristai – turi trigubą progą švęsti. Pirmiausia, jie sėkmingai užbaigė stambų mokslinį projektą – latvių tarpukario folkloristikos istorijos tyrimą, kurį vainikavo daugiau kaip šešių šimtų puslapių leidinys „Latvių folkloristika tarpukario laikotarpiu“ (*Latviešu folkloristika starpkaru periodā*, Rīga, 2014). Antra, sukanka 90 metų,

kai įkurtas Latvių folkloro archyvas, o trečia, archyvas neseniai persikraustė į naujas patalpas – į kairiajame Dauguvos krante pastatytą prašmatnią Latvijos nacionalinę biblioteką, dėl įspūdingos architektūros ir švietėjiškos misijos jau pramintą Šviesos pilimi (*Gaismas pils*). Visas šias tris progas (žinoma, pirmiausia ir svarbiausia – archyvo įkūrimo devyniasdešimtmetį) buvo sumanyta paminėti tarptautine mokslinė konferencija. Ją organizavo Latvijos literatūros, folkloro ir meno institutas, kurio padalinys ir yra Folkloro archyvas. Konferencija vadinosi *Mapping Disciplinary History: Centers, Borderlands and Shared Spaces in Folkloristic Thought* („Disciplinos istorines ribas ženklina: centrai, paribiai ir bedrosios folkloristikos minties erdvės“, žr. <http://mapping.lfk.lv/>). Ji surengta spalio 20–24 dienomis Rygoje, naujojoje nacionalinėje bibliotekoje, o viena konferencijos diena buvo išvažiuojamoji – darbas vyko Turaidoje, kurios pilį ta proga konferencijos dalyviai galėjo apžiūrėti.

Konferencijoje dalyvavo trisdešimt septyni mokslininkai iš dvylikos šalių. Perskaityti septyni plenariniai pranešimai, konferencijos darbas vyko aštuoniose teminėse sesijose, kuriose gvildentos folkloristikos tarpdisciplininių ryšių ir dialogo su kitais mokslais problemos, aptartas akademinis paveldas ir dabarties iššūkiai, apžvelgti iškilniai šio mokslo autoritetai praeityje, atskirų folkloro žanrų studijos anksčiau ir dabar, moksliniai mainai, geopolitinės aprėptys, visuomeninė folkloristų veikla ir kt. Atsižvelgiant į pastarųjų metų Latvijos folkloristų įdirbį – vykdytą tarpukario folkloristikos istorijos tyrimų projektą, – turbūt neverta stebėtis, kad dauguma kaimynų pranešimų buvo skirti folkloristikos figūroms, įvykiams, leidiniams apžvelgti ir pristatyti. Mažiausiai po vieną pranešimą išklausėme apie tokius

latvių kultūros milžinus, kaip Karlis Straubergas, Pēteris Šmitas, Fricis Bryvzemniekas, Ana Berzkalnė ir kt. Viešnia iš Berlyno fonogramų archyvo Susanne Ziegler plačiau pasakojo apie latvių ir vokiečių mokslininkų bendradarbiavimą XX a. trečiajame dešimtmetyje darant latvių folkloro ir kalbos garso įrašus – Berlyne iki šiol saugoma unikali medžiaga. Baigiamajame plenariniame pranešime Vilmosas Voigtas (Budapeštas) apžvelgė latvių folkloristikos svarbą lyginamiesiems folkloro tyrimams apskritai. Jis pabrėžė, kad liaudies dainų vertę Johannas Gottfriedas von Herderis pirmiausia suvokė gyvendamas būtent Rygoje, unikalią latvių „Saulės mitologiją“ ir mitologiją apskritai savo tyrimų pradžioje itin vertino Wilhelmas Mannhardtas (tiesa, paskui jis šio požiūrio išsižadėjo, bet jo darbus yra analizavę Maxas Mülleris, Jamesas Frazeris ir Andrew Langas). Kiek mažiau žinomas faktas – kad 1881 metais vokiškai išleistą Augusto Bylenšteino tūkstančio latvių mįslių rinkinį, klasifikuodamas mįsles, pasitelkė Robertas Lehmannas-Nitsche (1911), o vėliau jo klasifikacija sekė Archeris Tayloras (jo *Mįslių bibliografija* pasirodė 1939 m.). V. Voigtas nurodė, kad latvių folkloro tyrimų įtaka ypač sustiprėjo 1924 metais įkūrus archyvą, o latvių mokslininkų parengti liaudies dainų, pasakų, sakmių ir kitokio folkloro leidimai yra vertingas šaltinis ir netgi pavyzdys kitų tautų tyrėjams. Baigdamas pranešėjas ištarė ne tik tai mūsų kaimynų širdis paglosčiusią mintį: „Tie, kas nepažįsta Baltijos tautų folkloro, išvis nežino, kas yra folkloras.“

Kelios konferencijos sesijos, deja, buvo paralelinės, tad visų pranešimų niekaip nebuvo įmanoma išklaudyti. Bet ir iš to, ką teko išgirsti, susidarė kuo puikiausias įspūdis tiek apie kaimynų darbus, tiek apie jų vertinimą tarptautiniu mastu. Toną konfe-

rencijai davė jau vienas pirmųjų plenarinių pranešimų – švedų mokslininkės Barbro Klein (Upsala) labai asmeniškai ir jautrus pasakojimas apie Baltijos šalių folkloristus ir etnologus pokario Švedijoje ir jų įtaką disciplinos formavimuisi. Pranešėja, kuri nemažai šių išievių pati jaunystėje pažinojo, savo kalboje kėlė klausimą: ką tiems savo tautų akademinėse bendruomenėse vardą ir autoritetą jau turėjusiems žmonėms, kurių dalis buvo reikšmingai prisidėję prie nacionalinių archyvų, universitetų katedrų, muziejų ir pan. steigimo, reiškė staiga kaip svetimtaučiams atsidurti gana uždaroje akademinio ir socialinio atžvilgiu Švedijos visuomenėje? Pastebėjusi, kad toli gražu ne visi jie turėjo galimybių ir jėgų dirbti mokslinį darbą Švedijoje ir dar rečiau kuris buvo iš tiesų pripažintas kolegų švedų, pranešėja vis dėlto konstatavo, kad dauguma šių išievių laikė esmine savo priederme tęsti savo tėvynės kultūros (iki sovietų invazijos) tyrimus.

Kiek kitu rakursu akademinės bendruomenės ir tautinės visuomenės santykių problemas savo plenariniame pranešime nagrinėjo Suomijos atstovas Perttis Anttonenas (Joensū). Pasitelkęs keletą pavyzdžių iš suomių folkloristikos istorijos, kai mokslininkas pirmiausia pasirodo esąs patriotas, o tik paskui – tyrėjas, pranešėjas nepabijojęs gvildinti itin jautrią galios, autoriteto ir valdžios klausimų ir aptarti jų įtakos akademiniam santykiams bei atskirų tyrimų, darbų ar metodų vertinimui.

Dar platesnį – panoraminį – žvilgsnį į Europos folkloristikos istoriją metė airių kilmės mokslininkas Diarmuidas Ó Giolláin, šiuo metu dirbantis JAV, Notre Dame. Savo plenariniame pranešime jis išskyrė dvi pagrindines kryptis, susijusias su tam tikrais tautinių valstybių raidos etapais ir iš esmės nulėmusias folkloristikos kaip mokslinės disciplinos formavimąsi.

Tais atvejais, kai politinė bendrija būdavo jau seniai susikūrusi, folkloras būdavo apibrėžiamas socialiniu požiūriu kaip tam tikros kultūrinės formos, būdingos žemesnėms agrarinių Europos šalių arba kolonijinių imperijų visuomenių klasėms. O jei tautinė bendruomenė dar tik kurdavosi ir nacionalinė valstybė dar tik būdavo steigiama, folklorą būdavo linkstama apibrėžti estetiniu požiūriu – kaip tam tikras *Volkspoesie* formas. Pirmuoju atveju folkloro tyrimai dažniausiai atsidurdavo intelektualinio gyvenimo paraštėse, o antruoju sėkmingas kultūrinis (dažniausiai ir politinis) nacionalinis projektas baigdavosi profesionalios mokslinės disciplinos įsteigimu. Pasitaikydavo, kad abi tendencijos tam tikru laikotarpiu susikirsdavo arba net gyvuodavo greta (kaip Prancūzijoje XX a. ketvirtajame dešimtmetyje ir penktojo pradžioje), bet dažniau jos eidavo viena po kitos, pavyzdžiui, Italijoje, Airijoje.

Į Švedijos folkloristikos istoriją XIX amžiuje kaip į slinktį nuo nacionalizmo prie tradicionalizmo pažvelgė Ulfas Palmenfeltas (Upsala). Jis pastebėjo, kad XIX a. pradžioje daugelis Šiaurės šalių pasakų ir sakmių užrašinėtojų ėmėsi šios veiklos, tikėdamiesi tokiu būdu prisidėti prie nacionalinės tapatybės stiprinimo savo šalyse, tačiau per du tris dešimtmečius ši tautinė folkloro rinkėjų motyvacija faktiškai išblėso, ir jie vis dažniau ėmė manyti, kad jų informantai atstovauja greitai nykstančiai tradicijai, kurią būtina gelbėti. U. Palmenfeltas bandė nustatyti, kokie gi veiksniai galėjo lemti šį pokytį. Vienas paaiškinimas, pasak jo, galėtų būti toks: artimai bendraudami su informantais rinkėjai neišvengiamai turėjo pastebėti, kad kasdieniame pasakotojų pasaulyje jų sekamos pasakos ir istorijos buvo veikiau skirtos viršesniųjų kritikai, žaismingam tikrovės ir fantazijos ribų tyrimui ar paprasčiausiai

pramogai, o ne kokioms nors tautinėms aspiracijoms reikšti. Antra, ir pats mokslinis interesas pamažu krypo nuo nacionalizmo šerdies prie tautinių ribų nustatymo, ėmė rastis idėjų, susijusių su kultūros sritimis, kultūrinėmis ribomis ir kultūrine migracija (kiek vėliau akademinė šių tendencijų išraiška taps suomių istorinis-geografinis metodas). Todėl, užrašydami pasakas ir sakmes, folkloro rinkėjai pamažu ėmė kreipti dėmesį į tarmes ir kitokius lokaličius ypatumus. Baigdamas pranešėjas savi-kritiškai pažymėjo, kad bepigū esą iš poros šimtmečių perspektyvos svarstyti, kokių intelektualinių ir kultūrinių savo meto kryptių bei tendencijų veikiami dirbo pirmieji folkloristai. Bet gal derėtų ir savęs paklausti: kokių šiuolaikinių intelektualinių kryptių esame veikiami dabar, XXI a. pradžioje, nors gal nė patys sąmoningai to nesuvokiame?

Į vieną iš esminių lūžių, įvykusių per pastaruosius keletą dešimtmečių, atsigręžė Sandra K. Dolby iš Blumingtono. Ji yra viena iš autobiografinio pasakojimo tyrimų folkloristikoje pradininkių: prieš keturiasdešimt metų apginta jos disertacija „Asmeninis pasakojimas kaip folkloro žanras“ tapo pagrindu daugeliui straipsnių, vėliau sugulusių į knygą *Literatūrinė folkloristika ir asmeninis pasakojimas*, kurios antrą, atnaujintą leidimą mokslininkė parengė 2008 metais. Pasak jos, per tą laiką asmeninis pasakojimas (*personal narrative*) tapo svarbiu šaltiniu ne tik daugybei folkloro tyrimų sričių, bet ir nemažam skaičiui gretimų mokslinių disciplinų. Ypač per pastarąjį dešimtmetį atsirado gausybė publikacijų, kuriose asmeninis pasakojimas yra šaltinis naujo pobūdžio tyrimams plėtoti. Neretai jose jungiamos skirtingos disciplinos ir atliekamas papildomas darbas minėtoje srityje. Dalis tokių tyrimų atrodytų visai tikėtini ar net tęstiniai, pavyzdžiui,

žanro, tarptekstualumo, atlikimo, konteksto ir teisiųjų pasakojimo aspektų, tapatybės ir etniškumo, sakinės istorijos ir šeimos istorijos studijos. Tačiau yra atrasta ir kitų asmeninio pasakojimo panaudojimo galimybių: diasporos ir imigracijos tyrimai, žurnalistika, naratyvinė medicina ir kito-kie sveikatos tyrimai, profesinės veiklos, karo, konfliktų, traumų, vietų, lingvistiniai tyrimai, socialinio aktyvumo ir bendruomeniškumo, autobiografinio rašymo, kūrybinio rašymo mokymo ir kiti aspektai.

Įdomu, kad į pastarąjį asmeninio pasakojimo, ar tiesiog asmeniškio išsikalbėjimo, studijų paradigmą, pasak S. K. Dolby, taip sėkmingai ir įvairiškai plėtojamą visame pasaulyje, itin sklandžiai įsiterpia ir lietuvių folkloristų 2010–2012 metais vykdytas projektas „*Homo narrans*: folklorinės atminties tyrimai“ (vadovė Bronė Stundžienė). Šio projekto rezultatus Rygoje ir pabandė pristatyti šių eilučių autorė, beje, vienintelė konferencijoje atstovavusi Lietuvai. Malonu pažymėti, kad apibūdintos projekto apimtys, tikslai ir rezultatai išties sukėlė užsienio kolegų susidomėjimą, o pranešime nuskambėjusios mintys apie tai, kad *Homo narrans* projektą galima laikyti esminio lūžio, įvykusio lietuvių folkloristikoje pastaraisiais metais, ženklu, neginčijamai liudijančiu, kad ši disciplina sėkmingai kopina iš krizės ir jau turi net ką pasiūlyti kitiems humanitariniams mokslams, buvo pasigautos Rygos konferencijoje dalyvavusių švedų etnologų, kvietusių į kitąmet Visbyje, Gotlando saloje, jų rengiamą konferenciją „Kodėl folkloristika?“ (žr. <http://eng.folkloristik.se/>).

Tarsi tam tikras žavus, bet prasmingas žodžių žaismas šiame kontekste skambėjo dar vieno „programinio“ konferencijos renginio – interviu (ir diskusijos) su amerikiečiu folkloristu Elliottu Oringu (Los Andželas) – pavadinimas „Tiesiog folkloras“

(*Just Folklore*). Beje, taip vadinasi ir 2012 metais išėjusi mokslininko knyga. Klausinėjamas pokalbis vedusios Dacės Bulos bei klausytojų, E. Oringas išsdingai, su humoru, bet labai išmintingai ir motyvuotai atsakinėjo į esminius folkloristikos tapatybės klausimus: kas yra folkloristika ir kuo ji savita? Kaip apibrėžti folklorą? Kokie būtų pagrindiniai folkloro tyrimų raktažodžiai? Ar reikalinga visa apimanti folkloristikos teorija? Dauguma jo atsakymų išties atrodė įkvepiantys ir netgi, galima sakyti, savotiškai išblaininantys ta prasme, kad leido pajusti, jog problemos, su kuriomis šiandien susiduriame, gal ir nėra tokios didelės ar išskirtinės, kaip kartais atrodo, o jų sprendimai gali būti visai praktiški ir paprasti – tereikia vadovautis sveiku protu ir laikytis „arčiau žemės“. Svarbiausia, pasak kalbėtojo, stengtis kuo geriau pažinti savo tiriamą medžiagą, adekvačiai suvokti analizuojamus procesus, sąžiningai juos tirti ir dokumentuoti – to iš esmės pakanka. O teorijos turi rasti iš medžiagos ir jos tyrimo poreikių ir nieku gyvu nebūti pritemptos ar pasirinktos vien todėl, kad yra tuo metu madingos. Dėmesys konkretumui, empiriškumo svarba ir pragmatiškumas – tokie būtų svarbiausi šio mokslininko propaguojami dalykai. Anot jo, folkloristai panašūs į pediatus – jie irgi turi reikalų su „mažaisiais“. Folkloristikos išskirtinumas ir yra tas jos jautrumas detalei, smulkmenai, jos pagavumas – kaip tik tuo ji vertingiausia ir tai privalo išsaugoti, tad nieku gyvu neturėtų ištirpti kokiam nors bendro pobūdžio „kultūros tyrimų“ katilė. Bet tai jau – klausimas, kam reikalinga folkloristika; o jis turėtų tapti tolesnių konferencijų ir platesnių diskusijų tema.

Lina Būgienė

ETNOMUZIKOLOGIJOS KATEDRAI – 25

Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Etnomuzikologijos katedra lapkričio pabaigoje (28–29 d.) paminėjo savo 25-erių metų gyvavimo sukaktį. Ta proga akademijoje surengta dvi dienas trukusi etnomuzikologų konferencija ir folkloro koncertai. Prieš aptariant įvykusius renginius, gal vertėtų bent trumpai apžvelgti katedros istoriją, jos nueitą kelią.

Etnomuzikologijos katedros įkūrimo metai beveik sutampa su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo data. Katedra įkurta 1989 metais, susiklosčius palankioms politinėms ir kultūrinėms sąlygoms. Iki tol etnomuzikologai (anuomet vadinti folkloristais) buvo rengiami Muzikologijos katedroje – kasmet vos po vieną studentą (kai kuriais metais nebūdavo nė vieno). Jie studijavo pagal bendrąją Muzikologijos programą, tik specialybės mokėsi pas folkloristę doc. Laimą Burkšaitienę (ankstesnių metų absolventai – pas prof. Jadvygą Čiurlionytę). Tad daugelis šiuolaikinėje Lietuvos kultūroje ir moksle žinomų etninės muzikos specialistų – doc. dr. Rimantas Astrauskas, dr. Austė Nakienė, Rūta Piekurienė, prof. dr. Rimantas Sliužinskas, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, doc. dr. Dalia Vaicenavičienė, prof. dr. Daiva Vyčnienė, dr. Aušra Žičkienė ir kt. – turi muzikologo diplomą.

Savarankiškos Etnomuzikologijos katedros įkūrimas buvo nulemtas daugelio priežasčių. Viena jų – bendras politinio klimato Lietuvoje atšilimas, leidęs žmonėms laisviau reikšti mintis, kovoti už savo įsitikinimus. Kita – ypač galingas XX a. aštuntojo dešimtmečio folkloro sąjūdis. Tuo metu Vilniuje ir kituose didžiuosiuose miestuose steigėsi vis nauji folkloro ansambliai, nuo 1973 metų prasideda

folkloro festivalio „Skamba skamba kankliai“ istorija – tautos priešinimosi nutautinimui ir grįžimo prie savo etninės kultūros ištakų bei tradicijų istorija. L. Burkšaitienė, Zita Kelmickaitė, Evaldas Vyčinas, D. Račiūnaitė-Vyčinienė (vėliau prisidėjo ir Rytis Ambrazevičius) – ilgamečiai šio festivalio dalyviai, organizatoriai, atskirų koncertų rengėjai ir vedėjai.

1988–1990 metais, Lietuvos atgimimo metu, liaudies daina tapo viena pagrindinių tautos kovos už laisvę priemonių. Ji lydėjo visus svarbiausius to laikotarpio politinius įvykius: pirmąjį Sąjūdžio mitingą Kaune, pirmąjį sovietinio ir stalinistinio teroro aukų pagerbimą atgimusioje Lietuvoje, Gedulo ir vilties dieną Kaune, Ekologinį protesto žygį per Lietuvą ir kt.

Ant tokių „mielių“ kilo ir brendo deivintojo dešimtmečio Lietuvos muzikos ir teatro akademijos (anuomet – LTSR valstybinės konservatorijos) folkloristai. Sustiprėjo jų suvokimas, kad etninė muzika yra labai svarbi kultūros sritis ir jai, kaip savitai ir visiškai savarankiškai, turi būti skiriama daug dėmesio. 1989 metais susirinkusi iniciatyvinė grupė – L. Burkšaitienė, R. Astrauskas, Z. Kelmickaitė, D. Račiūnaitė, D. Urbanavičienė, E. Vyčinas (tuometinis Styginių instrumentų katedros dėstytojas) ir Romualdas Apanavičius (tuometinis Liaudies muzikos instrumentų katedros dėstytojas) – nutarė įkurti Etnomuzikologijos katedrą, kurioje būtų galima pradėti ugdyti tikrus etninės muzikos specialistus. Numatyta rengti etnomuzikologus – teoretikus ir praktikus: tradicinės muzikos tyrėjus, redaktorius, lektorius, folklorinių bei etnografinių kolektyvų vadovus, renginių organizatorius, folkloro atlikėjus, etninės kultūros specialistus.

Nuo pat pradžių Etnomuzikologijos studijų programa buvo orientuota ne tik į vadinamąją kabinetinę etnomuzikologi-

ją, t. y. teorinius etninės muzikos tyrimus, bet ir į praktinį etninės muzikos pažinimą, jos kultūrinę ir edukacinę sklaidą. Tokia nuostata atsispindi ir katedros pedagogų veikloje. Daugelis jų gerai žinomi Lietuvos kultūros visuomenei: Z. Kelmickaitė – televizijos ir radijo laidų kūrėja ir vedėja, D. Urbanavičienė – Vilniaus tradicinių šokių klubo įkūrėja, šokių stovyklų rengėja, D. Vyčinienė ir E. Vyčinas – vieni pagrindinių tarptautinio festivalio „Skamba skamba kankliai“ organizatorių, R. Ambrazevičius – tradicinio dainavimo mokytojas, D. Vyčinienė – sutartinių giedotoja ir populiarintoja, G. Kirdienė ir E. Vyčinas – tradicinio muzikavimo puoselėtojai ir kursų vedėjai. Už ilgametę etninės kultūros puoselėjimą ir sklaidą katedros pedagogai Z. Kelmickaitė, E. Vyčinas ir D. Vyčinienė pagerbti Valstybine Jono Basanavičiaus premija.

Dauguma katedroje dirbančių pedagogų – ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse garsūs mokslininkai, etninės muzikos žinovai ir puoselėtojai. Prof. dr. R. Ambrazevičius – tarpdalykinių tyrimų specialistas, gausių mokslinių straipsnių, monografijų ir metodinių leidinių autorius, daugelio tarptautinių konferencijų organizacinių komitetų narys, Lietuvos ir užsienio mokslo institucijų ekspertas, tarptautinių žurnalų redakcinių kolegijų narys, tradicinio dainavimo tyrinėtojas, dainavimo kursų Lietuvoje ir svetur vedėjas, folkloro ansamblių „Intakas“ ir „Mindrė“ vadovas. Doc. dr. R. Astrauskas – tarptautinių mokslo organizacijų narys, meno ir mokslo renginių organizatorius, buvęs Etninės kultūros globos tarybos pirmininkas (2000–2002), UNESCO nekilnojamojo kultūros paveldo ekspertas, daugelio mokslinių straipsnių autorius, etnomuzikologinių ir kitokių leidinių sudarytojas ir parengėjas. Doc. dr. Gaila Kirdienė (1-osios laidos absol-

ventė) – smuikininkė, etnoinstrumentologė, Lietuvoje ir svetur žinoma tradicinio smuikavimo tyrinėtoja ir puoselėtoja, dažna tarptautinių konferencijų dalyvė, folkloro ansamblio „Griežikai“ vadovė. Ji ir daugelio mokslo straipsnių, kelių monografijų autorė, skaitmeninių metodinių leidinių *Lietuvių etninė kultūra* bendraautorė, etnomuzikologinių garso leidinių sudarytoja ir parengėja, Etninės kultūros ugdymo programos Lietuvos bendrojo ir neformaliojo lavinimo mokykloms bendraautorė (su D. Urbanavičiene). Doc. dr. D. Urbanavičienė – lietuvių tradicinių šokių tyrėja ir puoselėtoja, Lietuvos etninės kultūros draugijos pirmininkė (nuo 1999 m.), Etninės kultūros globos tarybos pirmininkė (2009–2014), mokslo renginių Lietuvoje ir užsienyje dalyvė, organizatorė, daugelio mokslinių straipsnių ir dviejų monografijų autorė. Doc. E. Vyčinas – altininkas, buvęs Naujosios muzikos ansamblio narys, etnoinstrumentologas, multiinstrumentalistas. Paskelbė mokslinių straipsnių, sudarė ir parengė nemažai garso ir transkripcijų leidinių. Folkloro ansamblių „Visi“, „Jievaras“ vadovas, lietuvių liaudies muzikos instrumentų ir tradicinės muzikos puoselėtojas, muzikavimo cimbolais ir tradicinio smuikavimo kursų vedėjas. Prof. dr. D. Vyčnienė – plačiai žinoma sutartinių specialistė, tyrėja ir praktikė, mokslo straipsnių, taikomųjų leidinių ir monografijų autorė. Sutartinių tradicijos išsaugojimo programos koordinavimo grupės vadovė, sutartinių giedotojų grupės „Trys keturiose“ vadovė, folkloro ansamblio „Visi“ narė. Etninės kultūros globos tarybos Švietimo ir mokslo ekspertų komisijos vadovė, mokslo leidinių redakcinių kolegijų narė, mokslo ir meno renginių organizatorė bei vedėja.

Etnomuzikologijos katedros pedagogai jau daug metų darbuojasi išvien su LMTA

Mokslo centro Etnomuzikologijos skyriaus darbuotojais: Virginija Baranauskiene, dr. Jūrate Petrikaite, Žaneta Svobonaite, Varsa Zakariene ir kt. Bendradarbiaujant su skyriumi rengiami būsimeji etnomuzikologai, plėtojami fundamentiniai ir taikomieji dainuojamojo, instrumentinio ir choreografinio folkloro tyrimai.

Pirmoji katedros absolventų laida išleista 1992 metais. Per visą gyvavimo laikotarpį etnomuzikologijos, vėliau – muzikinio folkloro specialybę baigė netoli šimto absolventų. Pirmoji katedros vedėja buvo iki tol daugiausia etninės muzikos specialistų parengusi L. Burkšaitienė (1989–1995), vėliau – R. Astrauskas (1995–2001), šiuo metu jai vadovauja D. Vyčnienė.

Po trumpo ekskurso į Etnomuzikologijos katedros istoriją grįžkime prie neseniai praėjusių jubiliejinių renginių – konferencijos ir koncertų. Pagrindinė konferencijos „Muzikinio folkloro tyrimai ir sklaida atkūrus Lietuvoje nepriklausomybę“ minintis buvo suburti visus Lietuvos etnomuzikologijos baruose dirbančius žmones, pasidalyti ne tik naujausiomis teorinėmis išvalgomis, bet ir praktinio darbo gerąja patirtimi, rūpesčiais bei problemomis. Nors visų pirma norėta sulaukti kuo daugiau katedros absolventų, sužinoti apie kiekvieno jų savarankišką etnomuzikologo kelią, vis dėlto pasikviesta etnomuzikologų ir iš kaimyninių šalių – Baltarusijos, Latvijos, Lenkijos ir Ukrainos. Katedros etnomuzikologus tiek su šių šalių mokslo ir švietimo institucijomis, tiek su pavieniais mokslininkais sieja seni ryšiai.

Kaimyninių šalių etnomuzikologai parengė mokslinius pranešimus, susijusius su lietuvių etninės muzikos tyrimais. Kai kurie jų buvo skirti galimiems baltų ir slavų etninių ryšių pėdsakams atskleisti: Galinos Kutyrjowos-Czubalos (Belsko Biala) „Etniniai baltarusių ir lietuvių dainų ryšiai:

tipologinė bendrystė, stiliaus skirtybė“, Tatjanos Berkovič (Minskas) „Apie žaidimo „Jaščeras“ melodinius tipus baltarusių kalendorinėje tradicijoje“, Irynos Klymenko (Kijevas) „Vestuvinės 5+5+7 eilėdaros dainos kaip senojo baltų-slavų arealo žymė“. Pastarasis atskleidė plačias melodijų arealinio kartografavimo galimybes, kurios lietuvių etnomuzikologijoje dar nėra išnaudotos. Gustawas Juzala (Krokuva) apžvelgė gausius lenkų etnomuzikologų etninės muzikos tyrimus Lietuvoje nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. Ernesto Spyčo (Ryga) pranešimas „Apeiginis latvių šokis: baladė apie oželį“ buvo skirtas dainų apie oželį sinkretizmui atskleisti, ieškant galimų paralelių ir lietuvių folklore.

Dalis lietuvių etnomuzikologų pasirinko mokslinių pranešimų, kita dalis – glausčių pasisakymų formą. D. Vyčiniene apžvelgė visą katedros gyvavimo laikotarpį, trumpai supažindino su jos parengtais absolventais, R. Sliužinskas (KU) aptarė etnomuzikologijos ir muzikinės antropologijos mokslų sąsajas studijų procese, R. Astrauskas – istorinių šaltinių etnomuzikologinės interpretacijos problemas, Z. Kelmickaitė pasigilino į istoriškai kintančias vertybes, įvairių kartų etnomuzikologų požiūrį į jas. Panašias mintis kėlė ir dr. Laura Lukenskienė. Pasiremddama darbo Povilo Stulgos lietuvių tautinės muzikos instrumentų muziejuje patirtimi, ji atkreipė dėmesį į kintančią muziejinių eksponatų, jų vertės sampratą.

Keletas pranešimų buvo skirta choreografinio folkloro – jo sampratos, kaitos ir praktinio panaudojimo – tyrimams. D. Urbanavičienė apžvelgė tradicinio šokio tyrimų kryptis Lietuvoje, Solveiga Zvicevičienė, studijuojanti LEU doktorantūroje, parodė šokamojo folkloro pritaikymo galimybes specialiujų poreikių vaikams. Etnomuzikologijos studentė Akvilė Ver-

večkaitė atskleidė muzikantų ir šokėjų ryšio gyvojoje tradicijoje ypatumus. Naujausiomis instrumentinės liaudies muzikos tyrimų įžvalgomis pasidalijo G. Kirdienė, aptarusi tradicinio smuikavimo tyrimų galimybes ir problemas, E. Vyčinas, pateikęs savitą Lietuvos smuikininkų tipologiją, ir LMTA doktorantė Toma Grašytė, atskleidusi fenomenologinio muzikantų tyrimo galimybes ir perspektyvas. Keli pranešimai buvo skirti tradicinio dainavimo, siejamo su šiandienine folkloro ansamblių tradicija, problematikai. R. Ambrazevičius supažindino su savo naujausiais akustiniais homofoninio stiliaus daugiabalsio dainavimo intervalikos tyrimais, dr. Loreta Sungailienė gilinasi į tradicinio dainavimo ryšį su tarpe, į žemaičių dainavimo stilistikos tyrimų aktualumą ir poreikį. Kitame pranešime L. Sungailienė glausčiai papasakojo apie dainos svarbą šeimyninio folkloro ansamblio „Virvytė“ gyvenime. Praeitų metų absolventė Indrė Kukulskytė pasidalijo savo magistro darbo tyrimo rezultatais, supažindindama konferencijos dalyvius su Centrinės Javos gamelano ansamblių įvairove ir atlikimo kontekstais. Naujai įgytomis patirtimis rengiant etnokultūrinės laidas komercinėje televizijoje pasidalijo Etnomuzikologijos skyriaus redaktorė V. Zakarienė, kita skyriaus darbuotoja – J. Petrikaitė – supažindino su Lietuvos radijo archyve neseniai rastomis Zenono Slaviūno paskaitomis. Lijana Šarkaitė-Vilums, LMTA Muzikos mokymo studijų centro metodininkė, pristatė pagrindines projekto „Kūrybinės partnerystės“ idėjas, ragindama ugdymo procese folklorą naudoti kūrybiškai. A. Nakienė, atkreipusi dėmesį, kad prie sutartinių išlikimo XX amžiuje nemaža yra prisidėjęsios LMTA etnomuzikologės (J. Čiurlionytė, L. Burkšaitienė ir kt.), pakvietė šiandienines sutartinių tyrinėtojas D. Vyčiniene ir

D. Urbanavičienę padiskutuoti tema „Kaip išlikti sutartinės“.

Ypač įdomu buvo išgirsti katedros absolventų, dirbančių Lietuvos regionuose, pasakojimus apie įvairias veiklas. Daugelis jų pasidžiaugė savo nemenkais laimėjimais etninės muzikos puoselėjimo srityje. Rima Garsonienė supažindino su darbu Utenos muzikos mokykloje vadovaujant folkloro ansambliui, papasakojo apie Lietuvoje išpopuliarėjusio mažojo būgnelio (*barabano*) tradicijos puoselėjimą. Jos vyras Raimondas, Utenos kraštotyros muziejaus etnokultūros specialistas, džiaugėsi Utenoje pradėjęs rengti respublikinę Peterburgo armonikų šventę. Aušra Trapulionytė-Butkauskienė kalbėjo apie Biržų krašto tradicijų puoselėjimą, pademonstravo jos vadovaujamo Pabiržės folkloro ansamblio sukurtą filmą „Biržų krašto tradicijos“. Šiaulių kultūros centro Etninės kultūros skyriaus vedėja Diana Martinaitienė pasidalijo „Patrepesnės“ – jos pačios sumanyto ir įgyvendinto projekto – šokių varžytuvių organizavimo patirtimi. Danutė ir Mindaugas Karčemarskai supažindino su etnokultūrinėmis patirtimis – sėkmėmis ir tam tikrais nusivylimais – Anykščiuose. M. Karčemarskas pasidžiaugė gražiomis edukacinės veiklos Arklio muziejuje perspektyvomis. Apie etnokultūrinio darbo pradžią Alytuje pasakojo ir kolegų patarimų nuoširdžiai prašė Giedrius Griškevičius, Alytaus kultūros ir komunikacijos centro etnokultūros specialistas. Prie šių pranešimų, atskleidžiančių įvairias etnokultūrinės veiklos galimybes, gražiai prisišliejo ir latvių – prof. Inesės Spyčos ir Ernesto Spyčo – pranešimas apie naujus latvių etnoproductus, jų sampratą ir tipologiją.

Tam tikras muzikinio ugdymo problema atskleidė ir jų sprendimo būdus aptarė Druskininkų M. K. Čiurlionio meno mokyklos mokytoja Nijolė Noreikaitė. Ji pa-

stebėjo, kad pastaruoju metu į meno (muzikos) mokyklas priimama vis daugiau „beklausių“ (t. y. neišlavintos muzikinės klausos) vaikų. N. Noreikaitės įsitikinimu, pamažu išlavinti jų muzikinę klausą, nekeliant streso, galima tik nesudėtingais folkloro kūrinėliais. Taigi, dirbdama teorinių dalykų mokytoja, ji „priversta“ prisiminti įgytas etnomuzikologijos žinias ir įgūdžius. Tokia savita darbo su vaikais metodika meno mokykloje, deja, ne visiems suprantama ir ne visų palaikoma. D. Vyčinionė pridūrė, kad ir akademijoje ji stebi panašią problemą – muzikinės klausos neturinčių studentų atsiradimą ir gausėjimą. Tai rodo bendrą muzikinio švietimo lygio Lietuvoje smukimą.

Bene didžiausias diskusijas sukėlė dr. D. Vaicenavičienės, buvusios Vilniaus kolegijos Pedagogikos katedros docentės, pasisakymas „Muzikinis folkloras ugdymui: etnomuzikų siekiai ir realios galimybės“. Pranešėja, netekusi buvusios pedagoginio darbo vietos (jai išėjus į vaiko priežiūros atostogas, Pedagogikos katedra su buvusia folkloro kolektyvų vadovo specializacija buvo panaikinta), šiuo metu Vilniaus kolegijoje tik vadovaujanti pačios įkurtam folkloro ansambliui „Želmuo“, atkreipė dėmesį į labai dažną neatitikimą tarp etninės kultūros „objektų“ pasiūlos ir poreikio, į grįžtamojo ryšio tarp jų nebuvimą ir pan. Rodos, yra ir parengtų potencialių specialistų, ir visokių metodinių priemonių, garso ir vaizdo leidinių, tik eik ir dirbk. Tačiau kartais neaišku, kam (kuriai visuomenės daliai) viso to reikia. Taigi kažkas mūsų kultūroje vis dėlto yra ne taip. Tai patvirtino ir D. Vyčinionė, pridurdama, kad sovietiniais laikais etninė muzika tarsi buvo labiau vertinama. Antai tuometinėje konservatorijoje visoms be išimties specialybėms buvo dėstomas „Muzikinės liaudies kūrybos“ kursas, kadaise

pradėtas dar J. Čiurlionytės, vėliau tęstas L. Burkšaitienės. Kuriant Etnomuzikologijos katedrą manyta, kad nepriklausomoje Lietuvoje etninės kultūros (muzikos) specialistų rengimas taps ne tik svarbia, prestižine konservatorijos – nacionalinės muzikantų mokyklos – ugdymo strategijos dalimi, bet ir viena iš pagrindinių valstybinės kultūros politikos gairių. O atsitiko taip, kad nepriklausomoje Lietuvoje tokio etninės muzikos kurso, dėstomo visiems LMTA studentams, išvis neliko. Kaip neliko ir parengiamųjų švietimo grandžių, kuriuos rengtų potencialius etnomuzikologijos studentus... Išsiplėtojusios karštos diskusijos etninės kultūros vietos šiandieninėje kultūroje ir gyvenime tema gal būtų vykusios gerokai ilgiau, tačiau visų konferencijos dalyvių jau laukė vakaro koncertas.

Koncerte „Devyni metai kaip viena diena...“; vykusiame 28 dieną LMTA Didžiojoje salėje, dalyvavo aštuoniolika etnomuzikologų vadovaujamų folkloro kolektyvų iš Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Anykščių, Panevėžio, Biržų, Grigiškių. Koncertą vedusiųjų Dalios ir Dariaus Mockevičių sukurtoje šeimyniškoje aplinkoje patyrusių vadovų ir ansamblių (R. Ambrazevičiaus „Intako“; D. Vyčinienės „Trys keturiose“; E. Vyčino „Visi“) pasirodymus keitė tik pradedantys ansambliai: „Abelėla“ (Anykščiai, vad. D. Karčemarskienė), „Spalgena“ (Grigiškės, vad. Dalia Mockevičienė), „Virvytė“ (Vilnius, vad. L. Sungailienė),

ir kt. Pasidžiaugta, kad net per trisdešimt etnomuzikologų (dabartinių dėstytojų ir absolventų) vadovauja penkiasdešimčiai folkloro kolektyvų visoje Lietuvoje!

Optimistines nuotaikas apie etninės muzikos ateitį sukėlė ir kitą dieną Juozo Karoso salėje įvykęs Etnomuzikologijos katedros folkloro ansamblio „Tatato“ koncertas. Jame dainuotos ne tik ansamblio vadovo E. Vyčino išmokytos, bet ir pačių studentų iš archyvų atsirinktos bei kruopščiai išstudijuotos dainos. Bandymas išryškinti autentiško dainavimo subtilybes, tarmės ir balso tembro savitumą parodė kai kurių šiandieninių studentų ypač atsakingą požiūrį į etninės muzikos išsaugojimą ir sklaidą.

Pabuvus dvi dienas tokiam mielame etnomuzikologų susibūrimė, tarsi didelės giminės sambūryje pasidalyta ir bendrais džiaugsmiais, ir rūpesčiais, ir bėdomis. Pasidairyta ir po svetur: kaip ir kuo gyvena kaimyninių šalių etnomuzikologai, kokios jų šiandieninių tyrimų aktualijos ir kryptys. Susimąstyta ir apie tolesnę Etnomuzikologijos katedros perspektyvą. Suvokta, kad ji priklauso nuo bendro – valstybinio ir visuomenės – požiūrio į etninę kultūrą, į jos vietą šiandieninėje kultūroje. Juk iki šiol taip ir nesutarta, kas yra toji etninė kultūra. Kol Lietuvoje vyksta nenutrūskantis šios temos „išgryninimo“ procesas, tol ir Etnomuzikologijos katedros ateitis nėra aiški.

Daiva Vyčiniene